

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

**Трговина децом у медијском извештавању у
Србији**

(мастер рад)

МЕНТОР:

проф. др Миомира Костић

СТУДЕНТ:

Зорица Стојадиновић

број индекса: М 004/21-О

Ниш, 2022. године

САДРЖАЈ

УВОД.....	1
I ПОЈАМ ТРГОВИНЕ ДЕЦОМ	4
II ТРГОВИНА ДЕЦОМ У ПРАВНИМ ОКВИРИМА.....	5
1. Међународне конвенције.....	5
1.1. <i>Конвенција о правима детета и Факултативни протоколи уз Конвенцију</i>	6
1.2. <i>Допунски протокол за спречавање, сузбијање и кажњавање трговине људима нарочито женама и децом – Палермо протокол</i>	9
1.3. <i>Конвенција о забрани најгорих облика дечијег рада</i>	9
2. Национални правни оквир	10
2.1. <i>Кривичноправна заштита</i>	12
2.1.1. Кривично дело трговина људима	13
2.1.2. Трговина малолетним лицима ради усвојења	14
2.1.3. Заснивање ропског односа и превоз лица у ропском односу.....	15
2.1.4. Инкриминације у корелацији са трговином људима у ширем смислу	16
2.2. <i>Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица</i>	16
3. Заштита према осталим позитивноправним актима.....	17
3.1. <i>Закон о социјалној заштити</i>	17
3.2. <i>Закон о раду</i>	18
3.3. <i>Закон о странцима</i>	18
3.4. <i>Породични закон</i>	18
III ОБЛИЦИ ТРГОВИНЕ ДЕЦОМ	19
1. Експлоатација дечијег рада.....	20
1.1. <i>Трговина децом ради просјачења</i>	22
1.2. <i>Трговина децом ради вршења криминалних активности и ради учествовања у оружаним сукобима</i>	23
2. Трговина децом ради склапања брака.....	24
3. Трговина децом ради продаје телесних органа.....	26
4. Трговина нерођеном или тек рођеном децом ради усвојења	28
5. Трговина децом ради сексуалне експлоатације, дечије порнографије и педофилије	29
5.1. <i>Дечаки – жртве трговине људима</i>	33

IV МЕДИЈИ И МЕДИЈСКО УОКВИРАВАЊЕ ТРГОВИНЕ ДЕЦОМ	34
1. Историја медијског извештавања о трговини децом.....	35
2. Одговорно и етичко медијско извештавање о трговини децом.....	36
V АНАЛИЗА МЕДИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА У СРБИЈИ О ТРГОВИНИ ДЕЦОМ	39
1. Методологија, проблеми и задаци	39
2. Анализа медијског извештавања по медијским жанровима – квалитативна анализа	40
2.1. <i>Информативни и интерпретативни текстови</i>	40
1.1.1. Примери интерпретативних текстова	42
1.1.2. Примери информативних текстова	43
2.2. <i>Аналитички медијски извештаји</i>	44
2.2.1. Примери аналитичких медијских извештаја	45
2. Поводи и теме	48
3. Земље на које се текстови односе.....	49
4. Компаративна квантитативна анализа	50
3.1. <i>Трговина децом према начину експлоатације</i>	51
3.2. <i>Интерна трговина и трговина децом у иностранству</i>	52
3.3. <i>Трговина девојчицама и трговина дечацима</i>	54
ЗАКЉУЧАК	55
ПОПИС КОРИШЋЕНЕ ЛИТЕРАТУРЕ	57
ПОПИС ОСТАЛЕ ИСТРАЖИВАЧКЕ ГРАЂЕ	59

УВОД

Трговина људима подразумева намамљивање, превоз односно други начин трансфера, предају, куповину, продају или држање у неком простору других лица и то употребом силе, претње, отмице, преваре, обмане, злоупотребе овлашћења, поверења, односа зависности или тешке ситуације у којој се те особе налазе, или задржавањем личних исправа или давањем или примањем новца или друге користи. Ово се врши с циљем експлоатације рада, принудног рада, вршења кривичних дела, проституције или друге врсте сексуалне експлоатације, просјачења, употребе у порнографске сврхе, успостављања ропског или њему сличног односа, ради одузимања органа или дела тела или ради коришћења у оружаним сукобима.¹

Деца, као малолетна лица, због свог узраста и степена развоја се сматрају инхерентно рањивим, тако да је начин на које је дете регрутовано, убеђено или доведено у такву ситуацију ирелевантан за становишта права за постојање трговине дететом.²

Трговина људима, али и посебно децом, је веома раширени друштвени феномен који има светски утицај и не прави разлику између развијених и неразвијених или земаља у транзицији, те не заобилази ни једне од њих. Као једна од три најпрофитабилније криминалне делатности, уз велику материјалну корист, минималне трошкове и мали проценат осуђених лица, представља широко распрострањени глобални проблем.

Сведоци смо да су данас, пре свега све присутнији онлајн медији уз традиционални штампани облик медија, довели до експанзије медијског извештавања, стварајући нов квалитет извештавања између људи и организација. Огроман утицај медија и медијског извештавања на стварање слике код широког јавног мњења о одређеном проблему, појави или феномену је неспоран, а изузетак томе не представља ни трговина децом. Значај медијског извештавања о трговини децом проналази се у чињеници да својим извештајима медији имају велику привилегију да врше утицај како на широку јавност, тако и на органе, организације и политичку елиту, која доноси битне одлуке које се тичу превенције и борбе против овог глобалног проблема.

---

¹ др В. Николић-Ристановић, др С. Константиновић-Вилић, *Криминологија*, Београд, 2018, Издавачко-графичко предузеће „Прометеј“, стр. 205.

² Е. Palmer, Trafficked children and child protection systems in the European Union, *European Journal of Social Work*, 2018, pp. 2.

Медијски дискурс у Србији о трговини децом је анализа проучавања медијског извештавања и медијских извештаја и њиховог деловања на перцепцију код широке јавности, које пресудно утиче на усвајање поруке. Управо из тих разлога, у складу са основном улогом медија, на њима је посебна одговорност да пренесене информације буду у складу са начелима објективног информисања и саопштавања истине, те да медијско извештавање буде етичко и одговорно. Проучавањем садржаја медијских извештаја и значења које производе медијски текст, говор, снимак или фотографија може се установити да ли се сугестивна моћ медија користи са намером превенције и борбе против трговине децом и тако утиче на повећање свести код широке јавности о размерама овог глобалног проблема, али и на оспособљавање широке јавности да препозна ову појаву и подстакне појединце да се укључе и дају свој допринос у борби против овог облика организованог криминалитета.

У овом раду ће се настојати да се применом релевантних методолошких поступака дође до одговора на круцијална питања која се тичу начина, механизма, облика и инструмената медијског извештавања у Србији о трговини децом. У раду ће бити пружен аналитички приказ медијских извештаја дванаест високо читаних медија у Србији³ у последњој деценији (период од 01.08.2013. године до 01.08.2022. године), а који су у вези са наведеном темом. Квалитативна и компаративна квантитативна анализа даће одговоре на питања да ли медијске извештаје о трговини децом карактерише сензационализам усмерен на привлачење пажње широке јавности или одговорност и етичко извештавање које поштује права и не угрожава достојанство и приватност жртава, да ли су „медијски простор“ и потенцијал који медији поседују искоришћени на прави начин и у пуном капацитету као средство у борби против овог глобалног проблема, да ли је медијско извештавање лоцирано на случајеве који се дешавају у Србији или у иностранству и какав утицај то има на свест о присутности овог феномена у Србији, да ли су поједини облици трговине децом више присутни у медијском извештавању од других и у каквој је то корелацији са реалним статистичким подацима о заступљености појединих облика трговине децом у односу на начин експлоатације, као и да ли медијско извештавање има карактеристику дискриминације, када се ради о заступљености извештаја према полу жртве, те да ствара слику код широке јавности да трговина децом има епитет родно заснованог насиља, те да

---

³ Систем за праћење поцећености сајтова Гемиус, преузето: 02.09.2022. <https://rating.gemius.com/rs/overview>

ли су у крајњој линији дечаци запостављени и дискриминисани у медијском извештавању о трговини децом.

Значај овог рада се препознаје управо у томе да, с обзиром да медији уживају привилегију поседовања великог утицаја на широку јавност, морају имати и велику одговорност која је директно пропорционална великом утицају и морају искористити тај свој утицај на најбољи начин стављајући акценат на важне аспекте проблема трговине децом и трудећи се да буду користан и снажан инструмент у борби против овог облика организованог криминалитета.

І ПОЈАМ ТРГОВИНЕ ДЕЦОМ

Међународни документи, пракса бројних земаља дефинишу појам трговине децом у контексту у коме се одвија експлоатација и повреда права деце. Деца се транспортују и користе за прибављање материјалних добара или задовољавање других потреба и интереса друге или других особа на рачун њихових потреба интереса и личности.⁴

Као облик злоупотребе деце, појам трговине подразумева ситуације преузимања контроле над дететом од особе која није родитељ ни законски старатељ ради експлоатације за прибављање материјалних средстава или задовољавања других потреба и интереса на рачун потреба, интереса и личности детета. Разноврсне форме злоупотребе и угрожавања добробити деце као што су експлоатација, злостављање и занемаривање једним делом се преклапају са пољем које својим појавним облицима обухвата трговина децом. Трговина укључује ситуације у којима је дете разноврсним средствима или околностима издвојено из свог непосредног окружења, најчешће ради експлоатације рада, располагањем дететом као власништвом, злоупотребе власти или стања рањивости са или без употребе средстава контроле и принуде.⁵

Сходно Конвенцији УН о правима детета дететом жртвом трговине сматра се свака особа млађа од 18 година.⁶ У складу са Конвенцијом против транснационалног организованог криминала, као основним документом, усвојен је Протокол за превенцију, сузбијање и кажњавање трговине људским бићима, нарочито женама и децом (Протокол из Палерма)⁷, који нуди најсвеобухватнију дефиницију⁸. Према члану 3. наведеног Протокола дететом се сматра особа млађа од 18 година, а врбовање, превозење, пребацивање, скривање или примање детета за сврхе експлоатације сматра се трговином људским бићима,

---

⁴ Н. Жегарац, А. Бауцал, У. Гвозден, *Ничија деца – трговина децом у Србији и Црној Гори*, Београд, 2005, ЦЕТИ – Центар за евалуацију, тестирање и истраживање, стр. 16.

⁵ *Ibid*, стр. 19.

⁶ Члан 1. Конвенције о правима детета, усвојена на Генералној скупштини УН, 20. новембра 1989. године;

⁷ Протокол за превенцију, сузбијање и кажњавање трговине људским бићима, нарочито женама или децом, који допуњава конвенцију Уједињених нација против транснационалног организованог криминала, Палермо, 12-15. децембар 2000. године, „Међународни уговори“, бр. 6/2001;

⁸ Неки аутори који се баве трговином људима, иако критикују постојеће дефиниције, не дају свеобухватну дефиницију. Они сматрају да мањкавост постојећих дефиниција лежи управо у могућности двосмисленог тумачења пре свега појма експлоатација, затим наглашавају везу с проституцијом и постављају питање шта је то што једну позицију чини вунерабилном: А. Brunovskis, R. Surtees, Agency or Illnes – The Conceptualization of Trafficking: Victims' Choices and Behaviors in the Assistance System, Gender, Technology and Development, 2008, pp. 59.

чак иако не обухвата било које од средстава која су изнета у дефиницији трговине људским бићима у ст. 1. цитираног члана.

Имајући у виду наведено и цитиране међународне документе, јасно је да су међународни стандарди недвосмислени када се ради о одређивању старосне границе од 18 година. Чињеница је и да способност деце да процене опасност и да се старају о себи и својим потребама расте са узрастом, те да су деца жртве трговине људима квалификовано рањиве категорије са специфичним потребама. У том погледу неопходно је да правни оквири понуде адекватну заштиту као вид превенције да не дође до овог дела, али и адекватну заштиту уколико оваква виктимизација наступи за период након ње.

II ТРГОВИНА ДЕЦОМ У ПРАВНИМ ОКВИРИМА

Трговина људима, а посебно и трговина децом, налази се у оквирима домаћих закона, подзаконских аката, али и у међународним конвенцијама. Наведени правни извори инкриминишу ово дело, предвиђају систем социјалне заштите за потенцијалне жртве, породично правну и старатељску заштиту потенцијалних жртава, односно жртава, уређују сарадњу између државних органа и државних и недржавних органа ради остваривања свеобухватне заштите и најбољег интереса детета, прописују услове за стицање статуса жртве, чиме се одређено лице – дете идентификује као жртва трговине људима и уводи у систем социјалне заштите и прописују норме ради остваривања права и подршке потенцијалним жртвама и жртвама трговине људима.

У наставку рада биће пружена листа оваквих прописа релевантних са аспекта заштите, остваривања права и подршке потенцијалним жртвама и жртвама трговине људима, уз посебан осврт на прописе који се баве овом материјом са аспекта заштите детета као потенцијалне жртве и жртве трговине људима.

1. Међународне конвенције

Бројне међународне конвенције баве се глобалним проблемом трговине људима, како би се потенцијалним жртвама и жртвама пружила што адекватнија и свеобухватнија заштита на међународном нивоу, а најзначајније су: Конвенција о ропству (1926)⁹,

---

⁹ Конвенција о ропству, „Службене новине“, бр. 234/29, усвојена од стране Друштва народа у Женеви 25.09.1926. године са чврстом намером страна уговорница да учине крај трговини робовима у Африци, у члану 1. ст. 2. даје дефиницију трговине робљем;

Универзална декларација о људским правима УН (1948)¹⁰, Међународни пакт о грађанским и политичким правима (1966)¹¹, Конвенција о елиминисању свих облика дискриминације жена (1979)¹², Декларација основних правних принципа за жртве кривичних дела и злоупотребе моћи (1985)¹³, Конвенција УН против транснационалног организованог криминала (2000)¹⁴ и конвенција Савета Европе о борби против трговине људима (2005)¹⁵.

Ипак, поједине међународне конвенције се посебно баве овим проблемом са аспекта трговине децом, као квалификовано угроженим лицима и посебно осетљивој категорији жртава, а најзначајније од њих су: Конвенција о правима детета (1989), Конвенција о забрани најгорих облика дечијег рада (1999), Факултативни протокол уз конвенцију о правима детета у погледу укључивања деце у оружане сукобе (2000), Факултативни протокол уз конвенцију о правима детета о продаји деце, дечијој проституцији и дечијој порнографији (2000) и Допунски протокол за спречавање, сузбијање и кажњавање трговине људима нарочито женама и децом – Палермо протокол (2000).

1.1. Конвенција о правима детета и Факултативни протоколи уз Конвенцију

Конвенција Уједињених нација о правима детета (у даљем тексту: Конвенција), често се назива и „CRC“¹⁶, је међународна конвенција која деци гарантује грађанска, политичка, економска, социјална и културна права. Генерална скупштина Уједињених нација усвојила је Конвенцију 20. новембра 1989. године, а ступила је на снагу 2. септембра 1990. године након што је била ратификована од стране потребног броја држава. Уз

---

¹⁰ Универзална декларација о људским правима, усвојена посебном резолуцијом Генералне скупштине Уједињених нација 10.12.1948. године, у члану 4. прописује апсолутну забрану ропства и трговине робљем у свим облицима;

¹¹ Међународни пакт о грађанским и политичким правима, усвојен резолуцијом Генералне скупштине 2200 А (XXI) 16.12.1966. године, у члану 8. прописује забрану ропства и трговине робљем у свим облицима;

¹² Конвенција о елиминисању свих облика дискриминације жена, усвојена од стране Генералне скупштине Уједињених нација резолуцијом 34/180 од 18.12.1979. године, у члану 6. предвиђа обавезу држава чланица за предузимање мера ради сузбијања свих облика трговине женама;

¹³ Декларација основних правних принципа за жртве кривичних дела и злоупотребе моћи, усвојена од стране Генералне скупштине одлуком 40/34 од 29.11.1985. године, успоставља основне правне принципе које се односе на услове за стицање статуса жртве, на доступност правде и правичан третман, реституцију, надокнаду и помоћ;

¹⁴ Конвенција УН против транснационалног организованог криминала, усвојена резолуцијом Генералне скупштине Уједињених нација 55/25 од 15.11.2000. године, приступа проблему трговине људима са аспекта вршења оваквог дела од стране организоване криминалне групе;

¹⁵ Конвенција Савета Европе о борби против трговине људима, Варшава, 16.05.2005. године, усвојена са циљем спречавања и сузбијања трговине људима, заштите људских права жртава и унапређења међународне сарадње у области сузбијања трговине људима;

¹⁶ Convention on the Rights of the Child;

Конвенцију су маја 2000. године усвојена два протокола од стране Генералне скупштине, која примењују оне државе које су их потписале и ратификовале - Факултативни протокол уз Конвенцију о правима детета у погледу укључивања деце у оружане сукобе и Факултативни протокол уз Конвенцију о правима детета о продаји деце, дечијој проституцији и дечијој порнографији (у даљем тексту: Факултативни протоколи).

Конвенција генерално дефинише дете као сваку особу млађу од 18 година, осим у случајевима када закони појединих земаља постављају другачију границу пунолетства.¹⁷

Експлоатација, као циљ због кога се врши трговина децом, основна је особина овог дела која разликује трговину децом од сличних појмова. У том светлу Конвенција и Факултативни протоколи уз Конвенцију посебно се баве питањем различитих видова експлоатације деце.

Члан 11. Конвенције прописује забрану незаконитог пребацивања и задржавања деце у иностранству и предвиђа подстицање закључивања споразума између страна уговорница ради сарадње у тој област. Ипак, ова значајна област није детаљније уређена, већ је наглашено да ће се државе старати о томе користећи своје капацитете и путем међународне сарадње на основу уговора које закључе са другим државама. Чланови 34.¹⁸ и 35.¹⁹ су у том смислу још изричитии, али такође не наводе никакве конкретне мере имплементације, већ се оне остављају у задатак државама – потписницима Конвенције. Члан 19. Конвенције је, такође, од посебног значаја са аспекта забране експлоатације, јер прописује заштиту детета од свих облика физичког или менталног насиља, повреда или злоупотребе, занемаривања или немарног односа, малтретирања или експлоатације, укључујући и сексуалну експлоатацију.²⁰

Након доношења Конвенције и њеног ступања на снагу приступило се припреми два Факултативна протокола уз Конвенцију, управо како би се даље развила регулатива два

---

¹⁷ И. Милковић, Трговина људима као најтежи облик кршења људских права, *Зборник радова Правног факултета у Сплиту*, бр. 4, Вол. LVII, 2020, стр. 1106.

¹⁸ Стране уговорнице се обавезују да штите децу од свих облика сексуалног искоришћавања и сексуалног злостављања. У те сврхе, стране уговорнице ће нарочито предузимати све одговарајуће националне, билатералне и мултилатералне мере за спречавање: (а) навођења или присиљавања детета на учешће у ма којој незаконитој сексуалној активности; (б) искоришћавања деце за проституцију или друге незаконите сексуалне радње; (ц) искоришћавања деце у порнографским представама и материјалима.

¹⁹ Стране уговорнице ће предузимати све одговарајуће националне, билатералне и мултилатералне мере да спрече отмицу, продају или трговину децом у било коју сврху или у било којој форми.

²⁰ М. Рељановић, Спречавање експлоатације деце – међународни стандарди и стање у Србији, *Страни правни живот*, 52(2), стр. 92-93.

битна аспекта експлоатације деце која нису била довољно детаљно и адекватно регулисана Конвенцијом и како би државе које желе преузеле додатну обавезу у овој области.²¹

Факултативни протокол о продаји деце, дечијој проституцији и дечијој порнографији донет је 2000. године, а ступио на снагу 2002. године. Творци овог протокола посебно су нагласили да је до његове израде дошло након огромне подршке која је пружена Конвенцији о правима детета, као и због потребе да се сузбију пре свега две негативне појаве које представљају глобални проблем – тзв. „сексуални туризам“²² и злоупотреба деце за израду порнографског материјала. „Сексуални туризам“ представља посебан приоритет различитих међународних и невладиних организација, јер он по правилу подразумева истовремену трговину децом, сексуално искоришћавање деце, као и организацију дечије проституције. Протокол обухвата инкриминацију три дела: трговину децом, злоупотребу деце ради вршења дечије проституције и коришћење деце ради производње порнографског материјала, која посматра као дела са израженим међународним тј. транснационалним елементом. У вези са тим изражена је јасна намера покушаја подизања међународне сарадње на виши ниво, у фазама екстрадиције²³, вршења истраге, обезбеђивања доказа и сл.²⁴

Факултативни протокол о учешћу деце у оружаним сукобима, донет 2000. године, ступио на снагу 2003. године, имао је за циљ да границу за регрутовање деце предвиђену Конвенцијом (15 година) помери ка пунолетству и да на квалитетнији начин заштити децу у оружаним сукобима и веома је значајан са аспекта експлоатације деце, забрањујући трговину децом са циљем коришћења деце у оружаним сукобима. Протокол искључује било какав облик посебног искоришћавања деце млађе од 18 година у оружаним дејствима и успоставља обавезу државама да им гарантују посебну заштиту.²⁵

---

²¹ СРЈ је ратификовала оба Факултативне протокола – „Службени лист СРЈ – Међународни уговори“, бр. 7/02

²² „Сексуални туризам“ је нарочито заступљен у Азији, где поједине државе готово легализују овај значајан вид стварања прихода. Сексуални туризам се састоји у омогућавању сваког вида сексуалних услуга деце туристима који управо ради тога долазе у те земље, углавном из Европе. С обзиром да државе овог региона благонаклоно гледају према оваквом поступању, пре свега због огромних прихода које остварују, против сексуалног туризма углавном делују различите међународне невладине организације.

²³ Протокол према изричитој одредби чл. 5. ст. 2. представља и споразум о екстрадицији између држава – потписница које то питање нису већ регулисале међусобним уговором.

²⁴ М. Рељановић, *оп. цит*, стр. 95-96.

²⁵ *Ibid*, стр. 97-98.

1.2. Допунски протокол за спречавање, сузбијање и кажњавање трговине људима нарочито женама и децом – Палермо протокол

Допунски протокол за спречавање, сузбијање и кажњавање трговине људима нарочито женама и децом – Палермо протокол (у даљем тексту: Протокол) уз Конвенцију против транснационалног организованог криминала бави се мерама за спречавање трговине женама и децом, као и њиховим искоришћавањем у сврхе сексуалне експлоатације и принудног рада. Уједно, Протокол нуди и најсвеобухватнију дефиницију трговине људима.

Главни циљеви овог Протокола су спречавање и борба против трговине људским бићима, нарочито женама и децом, затим обезбеђивање заштите и помоћи жртвама такве трговине уз пуно поштовање људских права, као и унапређење и олакшање сарадње међу државама потписницама са сврхом остваривања оваквих циљева у што пунијем капацитету.²⁶

Обавезе које преузимају државе, које су циљна дестинација трговине или које су транзитне, се односе на мере које треба да предузму ради спречавања и сузбијања трговине људима, нарочито женама и децом. Оне се Протоколом обавезују да жртве трговине неће гонити као прекршиоце закона (будући да су принуђени на кршење закона), али и да ће им истовремено пружити адекватну помоћ и подршку, укључујући и могућност привременог или сталног останка у тој земљи. Такође, како Протокол предвиђа, трговина женама и децом се мора сматрати као отежавајућа околност приликом одмеравања казне починиоцима овог кривичног дела.²⁷

1.3. Конвенција о забрани најгорих облика дечијег рада

Конвенција Међународне организације рада о најтежим облицима дечијег рада усвојена је 1999. године у Женеви и уређује забрану и директно деловање ради укидања најтежих облика дечијег рада, као вида експлоатације деце.

Овај међународни документ се односи на све особе млађе од 18 година и обавезује стране уговорнице да предузму хитне и ефикасне мере којима ће се обезбедити забрана и укидање најтежих облика дечијег рада. Поред дефиниције најтежих облика дечијег рада, у

---

²⁶ А. Архин, *Анализа међународних правних инструмената: Конвенција УН против транснационалног организованог криминала и Протоколи против трговине људима и кријумчарења миграната, Право – теорија и пракса*, бр. 11-12 (2010), Вол. XXVII, стр. 57-58.

²⁷ М. Рељновић, *оп. цит*, стр. 98.

овом документу се државама налаже да забране сваки рад деце који по својој природи и околностима под којима се обавља може вероватно да оштети њихово здравље, сигурност и морал.²⁸

2. Национални правни оквир

Осим многобројних међународних конвенција које се баве проблемом трговине људима, посебно децом, на домаћем плану је такође усвојен велики број закона, на основу којих су усвојени и многи подзаконски акти, који се баве стратегијом превенције и сузбијањем, аспектом заштите, остваривања права и подршке потенцијалним жртвама и жртвама трговине људима, нарочито децом.

Стратегија превенције и сузбијања трговине људима, посебно женама и децом и заштите жртава 2017-2022. (у даљем тексту: Стратегија)²⁹ прописује да нормативни оквир у Републици Србији обезбеђује правни основ који омогућава рад на превенцији, заштити жртава и сузбијању трговине људима са аспекта људских права.

Осим Устава Републике Србије, који изричито забрањује држање у ропству или положају сличном ропству, односно забрањује сваки облик трговине људима и принудни рад,³⁰ а према слову Стратегије, закони који уређују област трговине људима и њене последице су: Кривични законик³¹, Законик о кривичном поступку³², Закон о одговорности правних лица за кривична дела³³, Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције³⁴, Закон о одузимању имовине проистекле из кривичног дела³⁵, Закон о полицији³⁶, Закон о странцима³⁷, Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица³⁸,

---

²⁸ И. Степановић, Међународноправна заштита малолетних лица од злостављања и занемаривања, *Зборник Института за криминологику и социологику истраживања (ИКСИ)*, број 1-2 (2007), Вол. XXVI, стр. 229-230.

²⁹ „Сл. гласник РС“, бр. 77/2017;

³⁰ Чл. 26. Устава Републике Србије, „Сл. гласник РС“, бр. 98/2006 и 115/2021;

³¹ „Сл. гласник РС“, бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019;

³² „Сл. гласник РС“, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021 - одлука УС и 62/2021 - одлука УС;

³³ „Сл. гласник РС“, бр. 97/2008;

³⁴ „Сл. гласник РС“, бр. 94/2016 и 87/2018 - др. закон;

³⁵ „Сл. гласник РС“, бр. 32/2013, 94/2016 и 35/2019;

³⁶ „Сл. гласник РС“, бр. 6/2016, 24/2018 и 87/2018;

³⁷ „Сл. гласник РС“, бр. 24/2018 и 31/2019;

³⁸ „Сл. гласник РС“, бр. 85/2005;

Закон о међународној правној помоћи у кривичним стварима³⁹, Закон о управљању миграцијама⁴⁰, Закон о азилу и привременој заштити⁴¹, Закон о равноправности полова⁴², Закон о Црвеном крсту Србије⁴³, Закон о Заштитнику грађана⁴⁴, Закон о програму заштите учесника у кривичном поступку⁴⁵, Закон о социјалној заштити⁴⁶, Закон о условима за упућивање запослених на привремени рад у иностранство и њиховој заштити⁴⁷, Закон о забрани дискриминације⁴⁸, Закон о здравственој заштити⁴⁹, Закон о здравственом осигурању⁵⁰, Породични закон⁵¹, Закон о основама система образовања и васпитања⁵², Закон о раду⁵³, Закон о матичним књигама⁵⁴, Закон о електронским комуникацијама⁵⁵, Закон о организацији и надлежности државних органа за борбу против високотехнолошког криминала⁵⁶ и Закон о републичким административним таксама⁵⁷.

Као што се може закључити на основу листе закона, у Републици Србији не постоји закон који посебно и специјално регулише област трговине децом, међутим, у многим набројаним законима постоје посебне одредбе које уређују управо трговину људима са аспекта трговине децом, као посебно осетљивим лицима, која захтевају посебну заштиту, као и строже казне за учиниоце оваквог дела према деци, те ће у наставку рада бити образложен осврт управо на овакве норме набројаних закона.

³⁹ „Сл. гласник РС“, бр. 20/2009;

⁴⁰ „Сл. гласник РС“, бр. 107/2012;

⁴¹ „Сл. гласник РС“, бр. 24/2018;

⁴² „Сл. гласник РС“, бр. 52/2021;

⁴³ „Сл. гласник РС“, бр. 107/2005;

⁴⁴ „Сл. гласник РС“, бр. 105/2021;

⁴⁵ „Сл. гласник РС“, бр. 85/2005;

⁴⁶ „Сл. гласник РС“, бр. 24/2011;

⁴⁷ „Сл. гласник РС“, бр. 91/2015 и 50/2018;

⁴⁸ „Сл. гласник РС“, бр. 22/2009 и 52/2021;

⁴⁹ „Сл. гласник РС“, бр. 25/2019;

⁵⁰ „Сл. гласник РС“, бр. 25/2019;

⁵¹ „Сл. гласник РС“, бр. бр. 18/2005, 72/2011 - др. закон и 6/2015;

⁵² „Сл. гласник РС“, бр. 88/2017, 27/2018 - др. закон, 10/2019, 27/2018 - др. закон, 6/2020 и 129/2021;

⁵³ „Сл. гласник РС“, бр. 24/2005, 61/2005, 54/2009, 32/2013, 75/2014, 13/2017 - одлука УС, 113/2017 и 95/2018 - аутентично тумачење;

⁵⁴ „Сл. гласник РС“, бр. 20/2009, 145/2014 и 47/2018;

⁵⁵ „Сл. гласник РС“, бр. 44/2010, 60/2013 - одлука УС, 62/2014 и 95/2018 - др. закон;

⁵⁶ „Сл. гласник РС“, бр. 61/2005 и 104/2009;

⁵⁷ „Сл. гласник РС“, бр. 43/2003, 51/2003 - испр., 61/2005, 101/2005 - др. закон, 5/2009, 54/2009, 50/2011, 70/2011 - усклађени дин. изн., 55/2012 - усклађени дин. изн., 93/2012, 47/2013 - усклађени дин. изн., 65/2013 - др. закон, 57/2014 - усклађени дин. изн., 45/2015 - усклађени дин. изн., 83/2015, 112/2015, 50/2016 - усклађени дин. изн., 61/2017 - усклађени дин. изн., 113/2017, 3/2018 - испр., 50/2018 - усклађени дин. изн., 95/2018, 38/2019 - усклађени дин. изн., 86/2019, 90/2019 - испр., 98/2020 - усклађени дин. изн., 144/2020 и 62/2021 - усклађени дин. изн.

2.1. Кривичноправна заштита

Кривично законодавство Србије дуго времена није инкриминисало посебно дело којим би се директно регулисала трговина људима, све док се Законом о потврђивању Конвенције УН против транснационалног организованог криминала и допунског Протокола о превенцији, сузбијању и кажњавању трговине људима, посебно женама и децом из 2001. године⁵⁸ држава није обавезала на измене националног законодавства у циљу усаглашавања са међународним стандардима и одредбама предвиђеним тим актима. Тако је 2003. године у кривично законодавство уведено, као посебно кривично дело, у глави кривичних дела против достојанства личности и морала, у чл. 111б, кривично дело трговина људима.⁵⁹ Народна скупштина Републике Србије је 29. септембра 2005. године донела Кривични законик (у даљем тексту: КЗ), којим је у глави кривичних дела против човечности и других добара заштићених међународним правом предвиђена нова, битно измењена инкриминација трговине људима, као посебно кривично дело у чл. 388. Законика.⁶⁰

Кривично дело трговине људима има одређених сличности са многим другим кривичним делима. Сама конструкција овог дела је таква да обухвата обележја и многих других кривичних дела, из ког разлога се понекад јавља проблем њиховог међусобног односа, посебно са аспекта могућности стицаја.⁶¹ Уопштено посматрано, сва кривична дела која се односе на трговину људима или се са овом инкриминацијом налазе у одређеној корелацији, могла би се сврстати у три групе. У првој групи би се налазило само кривично дело трговине људима из чл. 388. КЗ-а, јер је то инкриминација трговине људима у најужем смислу. У другу групу спадају дела која су веома блиска кривичном делу трговине људима, и могла би се посматрати као дела која су у вези са трговином људима у ужем смислу и у ту групу се убрајају нека кривична дела против човечности и других добара заштићених међународним правом, јер се у ту групу убраја и дело трговине људима. И најзад, у трећу групу кривичних дела могу се сврстати и многобројна друга кривична дела из разичитих

⁵⁸ „Сл. лист Србије и Црне Горе“, бр. 1/2003;

⁵⁹ Закон о изменама и допунама Кривичног закона Републике Србије, „Сл. гласник РС“, бр. 39/2003;

⁶⁰ Када је реч о Косову и Метохији, због посебног међународног статуса који ужива ова српска покрајина од јануара 2001. године на снази је била Уредба УНМИК-а којом се инкриминише трговина људима – Уредба број 2001/4, УНМИК/РЕГ/2001/4 од 12. јануара 2001. године, док је 31. јула 2013. године усвојен Закон о спречавању и борби против трговине људима и заштити жртава трговине људима, бр. 04/L-218.

⁶¹ Врло је чест проблем у судској пракси разграничења са кривичним делом посредовања у вршењу проституције из чл. 184. КЗ Србије за које је прописана знатно блажа казна: З. Стојановић, *Коментар КЗ, десето допуњено издање*, Београд, 2020, Службени гласник, стр. 615.

глава КЗ-а, која су у одређеној корелацији са инкриминацијом из чл. 388. па се могу условно сматрати делима која су у узајамној вези са трговином људима у ширем смислу.⁶²

2.1.1. Кривично дело трговина људима

Кривично дело трговина људима предвиђено је у глави кривичних дела против човечности и других добара заштићених међународним правом у чл. 388. Кривичног законика. Законска формулација овог кривичног дела указује на основни облик, посебан облик и четири тежа облика. Основни облик овог кривичног дела прописан је у ст. 1. и постоји када неко применом силе или претње, довођењем у заблуду или држањем у заблуди, злоупотребом овлашћења, поверења, односа зависности или тешких прилика другог, врбује, превози, пребацује, скрива и прима лица, предаје, продаје, купује, посредује у предаји или продаји, скрива или држи друго лице, а у циљу експлоатације његовог рада, принудног рада, вршења кривичних дела, проституције или друге врсте сексуалне експлоатације, просјачења, употребе у порнографске сврхе, успостављања ропског или њему сличног односа, ради одузимања органа или дела тела или коришћења у оружаним сукобима.⁶³

Посебни облик кривичног дела предвиђен је у ст. 2. наведеног члана и постоји када се дело из основног облика врши према малолетном лицу. При томе, дело постоји када се основни облик остварен и без употребе силе или претње, без довођења у заблуду или одржавања у заблуди, без злоупотребе овлашћења, поверења, односа зависности или тешких прилика пасивног субјекта, уколико је дело учињено према малолетном лицу. Закључак је да је потпуно ирелевантан начин извршења, односно не може се састојати ни у једном од оних који су наведени у ст. 1. јер би се тада радило о делу из ст. 3. овог члана. Посебност овог облика лежи у чињеници да се као пасивни субјект појављује лице млађе од 18 година и да је узраст пасивног субјекта обухваћена умишљајем учиниоца.⁶⁴

Први од четири тежа облика овог дела предвиђен је у ст. 3. и постоји ако је основно кривично дело на начин описан у ст. 1. учињено према малолетном лицу. У том смислу, на неки начин може бити спорно да ли се малолетним лицем у смислу овог дела сматра лице у добу од четрнаест до осамнаест година или свако лице млађе од осамнаест година. Поред тога, КЗ-ом је прецизирано да се под малолетним лицем сматра лице које није навршило

⁶² З. Скакавац, Т. Симић, Трговина људима у домаћем законодавству, *Темид*, бр. 4, стр. 30-31.

⁶³ Члан 388. ст. 1. Кривичног законика;

⁶⁴ З. Скакавац, Т. Симић, *оп. цит.*, стр. 29.

осамнаест година, малолетником лице које је навршило четрнаест година, а није навршило осамнаест година, док се дететом сматра лице које није навршило четрнаест година.⁶⁵ С обзиром да Законик не предвиђа као квалификовани облик овог дела случај када се оно врши према детету, тј. лицу млађем од четрнаест година, онда је исправно сматрати да је пасивни субјект код овог дела лице млађе од осамнаест година, малолетно лице.⁶⁶

Изменама и допунама КЗ-а од 31. августа 2009. године⁶⁷ запређене казне за дело трговине људима су повећане. Казна за основни облик дела је сада три до дванаест година затвора, а минимална казна за дело учињено према малолетном лицу, уместо дотадашњих три је пет година затвора.⁶⁸

Иако је инкриминација трговине људима постављена веома широко, могу се уочити одређени недостаци инкриминације. Пре свега, отмица и превара нису предвиђени као начини извршења дела, а затим и постојање пристанка на експлоатацију или на успостављање ропског или њему сличног односа не сме да буде од важности за непостојање кривичног дела из ст. 3. и 7, исто као што не утиче на постојање кривичног дела из ст. 1,2. и 6, те би и у тим случајевима требало будућим изменама нагласити да кривично дело постоји без обзира на пристанак жртве.⁶⁹

2.1.2. Трговина малолетним лицима ради усвојења

Трговина децом ради усвојења је потпуно нова инкриминација предвиђена у чл. 389. КЗ-а, уведена у законодавство Србије доношењем Законика. Сам назив овог кривичног дела јасно указује на највећу сродност и повезаност са кривичним делом трговина људима. Кривичним делом из чл. 388. инкриминисана је и трговина децом, те у том смислу ово кривично дело представља посебан облик посебног кривичног дела.

Основни облик овог кривичног дела чини лице које одузима неко лице које није навршило четрнаест година ради његовог усвојења противно важећим прописима или које усвоји такво лице или посредује у таквом усвојењу или које с тим циљем купи, прода или

⁶⁵ Чл. 112. ст. 8, 9. и 10. Кривичног законика;

⁶⁶ З. Скакавац, Т. Симић, *оп. цит*, стр. 29.

⁶⁷ „Сл. гласник РС“, бр. 72/2009;

⁶⁸ М. Анђелковић et al, *Трговина људима – приручник за адвокате*, Београд, 2012, АСТРА – Акција против трговине људима, стр. 18.

⁶⁹ В. Беширевић, *Студија о усклађености права Републике Србије са правним тековинама Европске уније у области борбе против трговине људима*, Београд, 2019, АСТРА – Акција против трговине људима, стр. 14.

преда друго лице које није навршило четрнаест година или га превози, обезбеђује му смештај или га прикрива.⁷⁰

У поређењу са делом из чл. 388. ради се о врло сличним кривичним делима, јер се у оба основна облика као радње извршења појављују куповина, продаја, предаја, превозење, сакривање (прикривање). Специфичност се огледа у пасивном субјекту, јер је код овог кривичног дела пасивни субјект искључиво дете⁷¹, док је код трговине људима реч о малолетном лицу⁷². Друга специфичност се односи на циљ с којим се предузима радња извршења, јер се у случају овог кривичног дела чини искључиво у циљу усвојења. Сличност, пак, постоји када се ради о тежим облицима овог дела, јер је тежи облик овог кривичног дела готово идентичан са тежим обликом кривичног дела трговине људима из ст. 6.⁷³

Међутим, последњим изменама Законика ово кривично дело преименовано је у трговина малолетним лицима ради усвојења и у том смислу граница од четрнаест година, померена је на шеснаест година. Иако се с једне стране може уочити недоследност законодавца, јер иако сам Законик прописује да се за малолетно лице сматра лице које није навршило осамнаест година, у овом члану се као граница поставља шеснаест година, ипак и упркос језичкој недоследности оваква инкриминација и померена граница представљају позитивну промену, јер се њоме обухвата шири круг пасивних субјеката, потенцијалних жртава и жртава.

2.1.3. Заснивање ропског односа и превоз лица у ропском односу

Заснивање ропског односа и превоз лица у ропском односу⁷⁴ је кривично дело веома слично кривичном делу трговине људима, а сличност се пре свега огледа у радњи извршења, јер се поједине радње извршења кривичног дела трговине људима на исти или сличан начин јављају и код овог кривичног дела (куповина, продаја, предаја другом лицу, превозење, посредовање у куповини, продаји или предаји лица и сл.).

Када се ради о малолетним лицима, сличност се огледа приликом инкриминације тежег облика, јер се и код овог кривичног дела као квалификаторна околност узима

⁷⁰ Чл. 389. Кривичног законика;

⁷¹ Лице које није навршило четрнаест година живота, према слову Кривичног законика.

⁷² Лице које није навршило осамнаест година живота, према слову Кривичног законика.

⁷³ З. Скакавац, Т. Симић, *оп. цит*, стр. 31-32.

⁷⁴ Чл. 390. Кривичног законика;

чињеница да је реч о малолетном лицу. Осим тога предмет инкриминације код овог кривичног дела је ропство или њему сличан однос, који у случају малолетних лица представља продају или уступање малолетног лица без накнаде од стране родитеља или старатеља ради његове експлоатације, која је и основни циљ када се ради о трговини људима и децом.

2.1.4. Инкриминације у корелацији са трговином људима у ширем смислу

Поред кривичних дела из главе кривичних дела против човечности и других добара заштићених међународним правом, постоје бројна кривична дела са којима инкриминација трговине људима има ближу или даљу везу. У таква кривична дела спадају: Недозвољен прелаз државне границе и кријумчарење људи (чл. 350. КЗ-а); Посредовање у вршењу проституције (чл. 184. КЗ-а), Подвођење и омогућавање вршења полног односа (чл. 183. КЗ-а); Приказивање, прибављање и поседовање порнографског материјала и искоришћавање малолетног лица за порнографију (чл. 185. КЗ-а); Противправно лишење слободе (чл. 132. КЗ-а); Принуда (чл. 135. КЗ-а); Злостављање и мучење (чл. 137. КЗ-а) и друга.

Наведена кривична дела углавном регулишу посебне аспекте неких од фаза трговине људима (регрутовање, транзит, експлоатација) и на тај начин су повезана са тим кривичним делом и углавном као тежи облик инкриминишу ситуацију када је дело учињено према малолетном лицу.

2.2. Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица

Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица (у даљем тексту: Закон о малолетним учиниоцима) поред осталих садржи и одредбе које третирају заштиту малолетних лица када су она у улози оштећене стране у кривичном поступку.⁷⁵ Ове одредбе се односе и на заштиту у судском поступку када је малолетно лице било жртва трговине људима,⁷⁶ која се огледа у посебним правилима вођења судског поступка. С тим у вези, сваки од учесника таквог судског поступка (судије, јавни тужиоци, полицијски службеници...), где се у улози жртве налази малолетно лице,

⁷⁵ Чланови 150-157. Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица;

⁷⁶ Члан 150. ст. 1. тач. 24) *Ibid.*

мора поседовати неопходна знања из области права детета и кривичноправне заштите малолетних лице, а иста одредба се односи и на пуномоћника малолетног лица као оштећеног.

3. Заштита према осталим позитивноправним актима

Осим кривичноправне заштите, други позитивноправни акти у правном поретку Републике Србије садрже одређене одредбе које се тичу превенције, заштите, пружања подршке потенцијалним жртвама и жртвама трговине људима, односно децом. У наставку рада биће изложен осврт на такве акте који фокус стављају на ово дело када је у улози потенцијалне жртве, односно жртве, дете или малолетно лице.

3.1. Закон о социјалној заштити

Са аспекта механизма помоћи жртвама трговине људима у Србији посебно је значајан Закон о социјалној заштити, чијим су се усвајањем априла 2011. године стекли услови да се у Републици Србији оснује посебна установа која ће се бавити искључиво пружањем помоћи и заштите жртвама трговине људима. Закон у чл. 41. први пут предвиђа да су жртве трговине људима корисници права или услуга социјалне заштите, наводећи као посебну категорију корисника малолетно лице (дете) и пунолетно лице до навршених 26 година живота (млада особа, млади, омладина).⁷⁷

Одлуком Владе Републике Србије од 13. априла 2012. године формиран је Центар за заштиту жртава трговине људима који у свом саставу има две организационе јединице: Прихватилиште и Службу. Међу најважнијим пословима које обавља Служба спадају: коначна идентификација жртава трговине људима, израда процене ризика по жртву, стања, потреба, снага жртава и процена других значајних особа у њиховом окружењу, израда индивидуалних планова пружања услуга и заштите жртава, координација заштите жртава са циљем њихове реинтеграције, као и процесом добровољног повратка жртава у државу порекла итд.⁷⁸

⁷⁷ Члан 41. ст. 2. тач. 7) Закона о социјалној заштити;

⁷⁸ М. Анђелковић et al, *оп. цит*, стр. 78.

3.2. Закон о раду

Закон о раду садржи посебне одредбе које се односе на заштиту деце од експлоатације у виду принудног рада. Посебне одредбе се односе на то да се радни однос не може засновати са лицем које има мање од 15 година живота, да лице млађе од 18 година живота може да заснује радни однос само уз сагласност родитеља, усвојитеља или старатеља и то под условом да такав рад не угрожава његово здравље, морал и образовање, односно ако није забрањен законом.⁷⁹

3.3. Закон о странцима

Закон о странцима даје дефиниције појмова малолетник, малолетник без пратње и убраја та лица и лица жртве трговине људима у категорију посебно угрожених лица.⁸⁰ Осим наведене одредбе, одредбе које се односе посебно на малолетна лица јесу одредба која предвиђа спајање породице малолетног странца, претпостављену жртву трговине људима, уз помоћ сарадње надлежног органа, органа старатељства и полиције,⁸¹ као и одредба која предвиђа да приликом одобравања привременог боравка странцу који је малолетан надлежни орган узима у обзир најбољи интерес малолетника, његов узраст и зрелост.⁸²

3.4. Породични закон

Породичним законом установљена је обавеза државе да предузме све потребне мере за заштиту детета од занемаривања, од физичког, сексуалног и емоционалног злостављања, те од сваке врсте експлоатације, као и обавеза свих дечијих здравствених и образовних установа, установа социјалне заштите, правосудних и других судских органа, удружења и грађана да обавесте јавног тужиоца или орган старатељства о потреби и разлозима за заштиту права детета. Осим тога, овај закон установљава право детета на независно заступање у случајевима колизије интереса детета и законског заступника детета и уводи специјализацију судија за поступање у породичним стварима и предвиђа обавезну едукацију судија из области права детета.⁸³

---

⁷⁹ Члан 25. Закона о раду;

⁸⁰ Члан 3. ст. 1. тач. 15),16) и 24) Закона о странцима;

⁸¹ Члан 62. ст. 8, 9. и 10. *Ibid.*

⁸² Члан 63. ст. 7. *Ibid.*

⁸³ *Праћење и извештавање о правима детета у Србији по Факултативним протоколима уз Конвенцију о правима детета*, у: И. Стевановић (ур.), Београд, 2010, Центар за права детета, стр. 30.

III ОБЛИЦИ ТРГОВИНЕ ДЕЦОМ

Трговина децом се данас сматра посебним обликом криминалитета због низа специфичности условљених чињеницом да су деца услед својих особина – рањивости, зависности од одраслих и потребе за негом, помоћи и усмеравањем у процесу развоја, у већој мери изложена повредама.⁸⁴

До трговине долази када се, у контексту експлоатације и контроле над другом особом, лица превозе од места порекла до места крајњег одредишта. Трговина није изолован акт, већ пре комбинација или след догађања, који укључују и легалне и нелегалне активности, у месту порекла жртве, тачкама транзита и дестинације. Могуће је користити веома различита средства за намамљивање жртава: убеђивање, обману, претње и принуду. Низ различитих актера учествује у трговини: регруттери, посредници, превозници, послодавци, од којих су неки претходно познати жртвама, било да су чланови породице, пријатељи или познаници. Експлоатација особе која је релоцирана претвара овај след догађаја у трговину. До експлоатације може доћи на почетку, током или на крају процеса трговине.⁸⁵

Међу облицима трговине децом наводе се:

- трговина децом ради сексуалне експлоатације, дечије порнографије и педофилије,
- трговина децом ради експлоатације дечијег рада,
- трговина децом ради просјачења,
- трговина децом ради вршења криминалних активности,
- трговина нерођеном или тек рођеном децом ради усвојења,
- трговина децом ради склапања брака,
- трговина децом ради учествовања у оружаним сукобима и
- трговина децом ради продаје телесних органа.

---

⁸⁴ Н. Радовић, Трговина женама и децом у циљу сексуалне експлоатације, *НБП-Београд*, год. 12, број 3, 2007, стр. 106.

⁸⁵ Н. Жегарац, А. Бауцал, У. Гвозден, *оп. цит*, стр. 17.

1. Експлоатација дечијег рада

Савремена дефиниција трговине децом обухвата и ропство и односе сличне ропству. Деца која су жртве трговине људима у сврху радне експлоатације обично раде у секторима као што су пољопривреда, грађевинарство, индустрија забаве, услужне делатности и производња.⁸⁶

Деца која су била жртве трговине у циљу радне експлоатације живе на понижавајућим, неприкладним местима, као што су пољопривредне или индустријске зграде, нису адекватно обучена за свој рад (немају заштитну опрему или топлу одећу), дају им се само остаци хране за јело, немају приступ својој заради, немају уговор о раду, раде прековремено, зависе од свог послодавца по питању рада, превоза и смештаја, не могу да бирају смештај, никада не напуштају радно место без свог послодавца, немају слободу кретања, над њима се спроводе мере контроле како би се спречила да напусте радно место, дисциплинују их путем казни, изложени су злоупотребама, увредама, претњама и насиљу, немају основне тренинге и професионалне дозволе. Осим наведених и следећи индикатори могу да указују да је дете жртва трговине у циљу радне експлоатације, а то су: обавештења су истакнута на страним језицима, осим обавештења о здрављу и безбедности, на пример, нема обавештења о здрављу и безбедности, послодавац или менаџер немају документацију неопходну за запошљавање странаца, послодавац или менаџер немају доказе о исплатама зарада радницима, здравствена и сигурносна опрема је лошег квалитета или не постоји, опрема је дизајнирана или је модификована тако да је могу користити деца, постоје докази да се крши закон о раду, постоје докази да радници морају да плаћају за алат, храну или смештај или да им се ови трошкови одузимају од дневнице.⁸⁷

Ризичне групе деце које су потенцијалне жртве трговине у циљу радне експлоатације јесу дечаци изнад 10 година у индустрији, пољопривреди, услугама, деца оба пола изнад 10

---

⁸⁶ Опасне форме рада које су, према Конвенцији Међународне организације рада, забрањене за децу због ризика по здравље и живот детета, предствљају посебан изазов за трговце и послодавце јер некада послодавци желе да ангажују искључиво децу због специфичности посла. Такав је случај са децом цокејима на камилама у Уједињеним Арапским Емиратима, која због мале тежине могу успешно да се такмиче на тркама, или са децом која су због малих руку погодна за израду оријенталних тепиха, тако да у Пакистану, Индији и Ирану хиљаде деце пати од различитих физичких деформитета и изложени су опасним хемијским супстанцама: Н. Жегарац, *оп. цит*, стр. 22.⁽³⁾

⁸⁷ АСТРА, Индикатори трговине људима; преузето 26.07.2022. <https://www.astra.rs/indikatori-trgovine-ljudima/>

година и адолесценткиње за рад у домаћинству, деца која су прекинула школовање, деца из вишечланих сиромашних породица, деца без пратње, деца илегални мигранти. Тешкоће идентификације се огледају у раду деце у „сивој економији“, раду деце млађе од законског узраста за запошљавање, раду у изолованом окружењу, чињеницама да деца дају нетачне информације о имену, узрасту, као и да поричу да су под контролом.⁸⁸

Јасни случајеви трговине децом су они у којима криминални кругови транспортују децу са једног места на друго, унутар земље или преко граница и присиљавају их да просе или продају робу на улици ради зараде особа које имају контролу над децом. Ситуација у којој дете ради на улици како би зарадило за сопствене егзистенцијалне потребе јесте пример дечијег рада. Недовољно су јасне ситуације у којима родитељи шаљу децу да просе или раде на улици, или када то раде заједно са децом, као и ситуације у којима целе породице ради просјачења путују преко граница или у прометне урбане и туристичке центре. Није увек лако дефинисати ове ситуације као трговину децом, мада експлоатација може бити очигледна. Друштвена реакција у овом погледу треба да се усмери на корене експлоатације који су у неповољном социо-економском статусу ових породица.⁸⁹ Кажњавање родитеља, који често немају средстава и потребних знања да на други начин осигурају егзистенцију, не решава проблем и често није у сагласности са најбољим интересима детета.⁹⁰

---

⁸⁸ Н. Жегарац, А. Бауцал, У. Гвозден, *оп. цит*, стр. 25-26.⁽³⁾

⁸⁹ *Ibid*, стр. 26.

⁹⁰ Трговци људима обично обећавају добар новац и понуде за посао како би убедили родитеље да испрате своју децу. Међутим, након што деца стигну на одредиште, ни дете ни родитељи нису плаћени за посао који раде – или бар не онолико колико им је обећано. Деца жртва трговине људима која су интервјуисана често причају мучне приче о свом путу од куће до места запослења, а многа се жале на лоше услове рада и ускраћивање хране када стигну. Деца жртве трговине људима могу да раде од 10 до 20 сати дневно, носе тешке терете, рукују опасним алатима и немају адекватну храну или пиће. Нигерија извештава да једно од петоро деце жртве трговине људима умре од болести или незгода. Други подлежу полно преносивим болестима укључујући ХИВ/АИДС. Трауматизована одвратним условима рада, злостављањем и болешћу, деца губе људско достојанство и развијају осећај да су изопштени. То може довести до криминала, конзумирања дроге или дуготрајних менталних поремећаја, наводи се у извештају: ILO-IPEC, *Combating trafficking in children for labour exploitation in West and Central Africa – Synthesis report*, 2001, Geneva, Switzerland;

1.1. Трговина децом ради просјачења

Према Општем протоколу за заштиту деце од насиља⁹¹ искоришћавање детета ради просјачења један је од најгорих облика дечијег рада и експлоатације детета, а може представљати и вид трговине децом. Просјачење детета је низ активности којима дете тражи новац или друге материјалне вредности бесповратно, изазивањем сажаљења, а с обзиром на своје сиромаштво или позивајући се на здравствене, верске или друге разлоге. Ако је дете у пратњи родитеља или другог одраслог лица које проси, сматраће се да проси, иако то не чини директно.

Трговина децом ради просјачења јесте посебан појавни облик експлоатације и трговине. Један број деце се посебно регрутује да просјачењем заради новац за друге. Извештаји и налази разних истраживања су у овом погледу недовољно јасни, јер је у пракси тешко направити границу међу децом која су организована да просе од стране родитеља, експлоатисана ван породице од стране особа које се баве организованом прошњом и деце која приходују само за своје потребе повремено или код којих је прошња постала стил живота. Највећи број извештаја наводи Италију као типичну земљу дестинације за децу из Румуније, Албаније, Србије и Црне Горе и са Косова. Често су у питању ромска деца, али су у трговину ради просјачења укључена и деца других националности. Ова деца, махом дечаки, живе у напуштеним сеоским домаћинствима или камповима у предграђу, често у нехуманим и нехигијенским условима.⁹²

Трговина децом ради просјачења се испољава на тај начин што се експлоатација деце врши активностима које треба да изазове сажаљење, као што су прање кола, свирање, продавање ситница на улици. Карактеристике овог облика трговине децом јесу да се прошња врши на прометним местима у групи друге деце или у пратњи одрасле особе, кажњавање се користи да би се постигла послушност, трговци деци задају лимит – „очекивану зараду“ и постоји велики ризик од сексуалне експлоатације. Ризичну групу деце чине деца оба пола од новорођенчади (у пратњи одраслих) до адолесцентног узраста (од осме до четрнаесте године најчешће), деца која су прекинула похађање школе, деца из

---

⁹¹ Влада Републике Србије донела је 10. фебруара 2022. године Закључак о усвајању Општег протокола за заштиту деце од насиља, чијим доношењем је престао да важи Општи протокол за заштиту деце од злостављања и занемаривања из 2005. године.

⁹² Н. Жегарац, А. Бауцал, У. Гвозден, *оп. цит*, стр. 27.

нестабилних породичних окружења, занемарена деца, деца из друштвено маргинализованих група и деца на улици. Тешкоће идентификације се огледају у разликовању трговине и ситуација када се дете аутономно бави просјачењем и у разликовању трговине и експлоатације деце за просјачење када је у пратњи родитеља и када се породица бави просјачењем као јединим извором прихода.

1.2. Трговина децом ради вршења криминалних активности и ради учествовања у оружаним сукобима

Трговина децом у сврху вршења криминалних активности обухвата ситуације у којима се деца укључују у разноврсне криминалне активности и зарађују новац за одрасле који их контролишу и упућују на џепарење, провале у станове, кријумчарење или продају наркотика и сличне криминалне активности. За вршење криминалних активности одрасли регрутују децу да би смањили ризик од сопственог кривичног гоњења. Одрасли који користе децу за нелегалне активности убеђују и обмањују децу да се она заправо не излажу ризику и да ће, чак и ако их ухапсе, бити смештена у дом за децу из кога лако могу да побегну. Забележени су случајеви мароканске и албанске деце укључене у трговину дрогом у Италији, са организованом мрежом одраслих која регрутује и „обучава“ децу за ове активности.⁹³

Студија RACE in Europe (2014)⁹⁴ показала је да се деца жртве трговине експлоатишу за следеће активности широм Европе: крађе (укључујући џепарење, крађу банкомата и крађу у радњи), узгој канабиса, преваре, трговина/шверц дрогом, производња фалсификоване робе, илегално прикупљање средстава у добротворне сврхе, просјачење⁹⁵, крађе метала...

Присилно учешће жена и деце у оружаним сукобима је дуго проучавано. Амерички Стејт департамент⁹⁶ је 2013. године упозорио на постојање авганистанске и пакистанске деце

---

⁹³ *Ibid*, стр. 29.

⁹⁴ Пројекат RACE in Europe је двогодишња (2012-2014) иницијатива коју су предводили Anti-Slavery International, ЕСПАТ УК и други партнери у циљу побољшања знања о природи и обиму трговине децом и одраслима ради присилне криминалне експлоатације и принудног просјачења широм Европе.

⁹⁵ Просјачење је криминализовано у одређеним јурисдикцијама као што су Румунија и Бугарска.

⁹⁶ Стејт департамент или Државни секретаријат САД је министарство иностраних послова Сједињених Америчких Држава. На челу Стејт департамента се налази државни секретар САД. Државни секретаријат САД

која служе као бомбаши самоубице. Штавише, неколико недавних истраживања спроведених у Колумбији бавила су се могућношћу разматрања ових појава у светлу трговине људима. Ова истраживања показују да су деца била принуђена да обављају различите послове. Неки од њих нису били ни злочини нити директно повезани са оружаним сукобом, као што су кување и чишћење. Међутим, интервјуисана деца су такође била приморавана да учествују у борби, постављају нагазне мине, убијају, киднапују и обављају друге битне задатке у контексту рата.⁹⁷

2. Трговина децом ради склапања брака

Дечији брак је свака законска или друга уобичајена заједница између дечака и девојчице млађих од 18 година.⁹⁸ Овакву дефиницију прихватају и Дечији фонд Уједињених нација (УНИЦЕФ) и Популациони фонд Уједињених нација (УНФПА).

Принудни брак је вид трговине децом при коме се дете експлоатише улогом брачног друга у браку који је склопљен принудно. С обзиром на пол брачних другова овај вид трговине децом може бити принудни хетеросексуални брак и принудни хомосексуални брак (теоријска претпоставка). Принудни дечији брак је облик принудног брака с обзиром на пол и узраст жртве. С обзиром на број жртава које су експлоатисане на овај начин принудни брак може имати облике принудног моногамног брака, принудног полигамног брака и принудног моноандног или полиандног⁹⁹ брака (теоријска претпоставка).¹⁰⁰

Преглед постојеће литературе и података показује да су трговина децом и дечији бракови уобичајено више заступљени у руралним подручјима и међу сиромашнијим становништвом, које има мање ресурса и ограничене могућности улагања у алтернативне економске опције, посебно када су у питању девојчице. Родитељи рачунају и процењују

смештен је у згради „Хари Труман”, недалеко од Беле куће у Вашингтону, у делу града који се зове Фоги Ботом.

⁹⁷ S. Rodríguez-López, *Telling Victims from Criminals: Human Trafficking for the Purposes of Criminal Exploitation*, in: Winterdyk, A. John, Jones, Jackie (eds.), *The Palgrave International Handbook of Human Trafficking - Telling Victims from Criminals: Human Trafficking for the Purposes of Criminal Exploitation*, pp. 7.

⁹⁸ J. Parsons et al, *Economic Impacts of Child Marriage: A Review of the Literature*, *The Review of Faith & International Affairs*, no. 2, Vol. 13, 2015, pp. 12.

⁹⁹ Полиандрија је облик полигамије у којој жена има двојицу или више мужева у исто време.

¹⁰⁰ С. Мијалковић, Видови и облици трговине људима, *Виктимолошко друштво Србије и „Прометей“*, бр. 1, Вол. VIII, 2005, стр. 41.

трошкове и користи од рађања деце различитог пола и углавном удају девојчице,¹⁰¹ које сматрају економским теретом, што представља стратегију економског опстанка. Деца углавном не профитирају у оваквим ситуацијама и немају никакву контролу над истом. Трговци децом ступају у контакт са родитељима уз обећање да ће деци обезбедити боље могућности. Породице су повучене у трговину децом кроз обмањујуће понуде које им се дају и због крајњег сиромаштва и немогућности да се старају о деци дају, продају или одбацују своју децу, заведени вером да ће временом жртва трговине моћи да издржава своју породицу. Неке од почетних уплата врше се родитељима, док након тога уплате углавном примају трговци децом, а не деца или њихови родитељи.¹⁰²

Деца жртве трговине људима везана су за свог власника и послодавца, док се у дечијим браковима дете даје као невеста и касније се верује да је власништво свог мужа и његове породице и да је за њих дете везано за цео живот. Експлоатација у оквиру присилних дечијих бракова укључује рад у кући и сексуалну експлоатацију од стране мужа.¹⁰³ Угроженост деце се посебно огледа у изузетно ограниченој могућности избора да ли ће остати, јер се дете посматра као посед или предмет који је купљен, те стога нема право на слободу.¹⁰⁴

Иницијално не постоји посебан начин експлоатације када се ради о трговини децом ради склапања бракова. Карактеристике овог облика трговине јесу примена присиле,

---

¹⁰¹ У присилним дечијим браковима у Африци углавном родитељи имају користи од продаје девојчица – невеста, и таква традиција се у Јужној Африци назива лобола,гебера међу народом Оромо (Етиопија) и махари на Свахилију. Цена невесте је углавном већа уколико је невеста и девица, док бекство доводи до опадања цене: J. Parsons et al, *op. cit*, стр. 13.

¹⁰² A. Warria, Forced child marriages as a form of child trafficking, *Children and Youth Services Review*, 2017, pp. 8-9.

¹⁰³ Када је напунила 14 година, Зорица је засновала ванбрачну заједницу уз сагласност родитеља у складу са обичајима у ромској заједници. Пошто је супруг са својим родитељима живео у Италији, договорено је да и она отпутује тамо, с тим да њени родитељи претходно обезбеде уредне путне исправе за њу. Не сачекавши да добије легалан пасош, њен супруг је одводи са фалсификованом путном исправом. По доласку у Милано, приморавоа ју је да свакодневно иде у просјачење. Сав зарађен новац предавала је мужу и свекру, а ако би одбијала да ради добијала би батине. Након 3 године, пошто више није могла да издржи такав живот, позвала је оца и напослетку му признала како заиста живи. У договору са оцем побегла је код рођаке која је живела у Милану и провела код ње наредна три месеца. Кад јој је отац послао важећи пасош, допутовала је назад у Србију. Аеродромска полиција је обавестила Службу за координацију помоћи жртвама трговине људима да је девојчица стигла, те је организован прихват. После провере података, разговора са Зорицом и њеним родитељима и пружања друге неопходне помоћи, девојчица се вратила у породицу, а локални Центар за социјални рад одржава повремене контакте са њом и родитељима: Н. Жегарац, А. Бауцал, У. Гвозден, *op. cit*, стр. 37.

¹⁰⁴ S. Mikhail, Child marriage and child prostitution: Two forms of sexual exploitation, *Gender & Development*, no. 1, Vol. 10, 2002, pp. 43.

обмане или принуде ради ступања у брак, третирање детета као робе („продаја“), као и велики ризик од коришћења обичаја као начина намамљивања за сексуалну или радну експлоатацију. Ризичну групу деце представљају девојчице адолесцентског узраста, деца која су прекинула школовање и девојчице из културних група које негују традиције уговореног брака и раног ступања у брак. Тешкоће идентификације се огледају у остајању ове појаве у сфери породице и приватног, у културној пракси мањинских група, чињеници да су овакви бракови често закључени без законске процедуре (нерегистровани бракови) и тешкоћа утврђивања воље детета када се ради о ситуацији узраста детета испод законске границе за склапање брака. Сродни феномен представљају малолетнички бракови.¹⁰⁵

3. Трговина децом ради продаје телесних органа

Иако сама трговина људима има дугу историју, трговина ради продаје телесних органа почела је да се јавља почетком 1990-их. Током протекле две деценије, иако се број установа за трансплатацију широм света повећао, повећала се и потражња за органима која је довела до континуираног недостатка органа за трансплатацију. Приче о трговини децом ради продаје органа су се дуго сматрале митом, међутим, након евидентираних првих случајева постале су сурова реалност, на коју међународна заједница нема адекватан одговор. Почетком 1990-их глобални медији објавили су да се деца из Азије, Латинске Америке и Африке продају Американцима и Европљанима ради трансплатације њихових органа. Страх од трговине људима у Латинској Америци је постао толико интензиван да су забележени случајеви када су локални становници напали Северне Американце због сумње да су трговали децом ради продаје њихових органа.¹⁰⁶

Случајеви трговине дечијим органима су страшнији јер су жртве апсолутно физички рањива и беспомоћна бића. Док се у већини случајева трговине органима одраслих жртве пуштају на слободу након вађења органа за трансплатацију, у потврђеним случајевима трговине органима деце вађење органа деце доводило је до смртних исхода. Иако се не може

¹⁰⁵ Н. Жегарац, А. Бауцал, У. Гвозден, *оп. цит*, стр. 38-39.

¹⁰⁶ М. Moreli, Organ trafficking: Legislative proposals to protect minors, *American University International Law Review*, no. 2, Vol. 10, 1995, pp. 919-920.

тврдити да су сва нестала деца била жртве трговине ради продаје телесних органа, потврђени су случајеви нестале деце касније пронађене мртве са извађеним органима.¹⁰⁷

Технички захтеви трансплантације су толико високи да је извођење таквих активности на тајан начин практично немогуће, осим ако нису укључени здравствени радници. Да би трансплантација органа имала било какве шансе за успех мора се спровести низ софистицираних медицинских процедура, као што је утврђивање подобности органа за трансплантацију како би се омогућило подударане са потенцијалним примаоцима. Конкретно, исправна типизација ткива и крви је кључна за подударане органа даваоца и потенцијалних примаоца трансплантације. Као резултат тога, у трговини органима нису укључени само брокери и други посредници, већ и лекари и болничко особље. Међутим, чак и у случају трговине органима одраслих, ако здравствени радници покушају да оправдају своје неетичке и незаконите радње претпоставком да су жртве трговине органима убеђене, често под лажним обећањима, или принуђене да продају своје органе, и да су пристале на вађење органа, овај разлог се не може претпоставити у случају трговине децијим органима. Како је могуће претпоставити да је малолетно дете жртве трговине пристало на вађење и трансплантацију органа?¹⁰⁸

Постоји још једна ружна слика трговине органима деце која је чини најгорим обликом трговине органима. Иако родитељи имају посебну дужност да заштите своју децу од непотребних повреда, постоје пријављени случајеви у којима су родитељи посредовали деци за вађење органа. У овим случајевима обично је родитељ, који је био жртва трговине органима, под притиском или претњама брокера органима или чланова групе банди, да виктимизира своје дете у трговини органима како би платио своје дугове.¹⁰⁹

Мали број потврђених случајева трговине децом ради продаје телесних органа говори у прилог не томе да ова појава није раширена, већ да је до података о оваквом облику трговине децом тешко доћи због екстремне прикривености.

---

¹⁰⁷ Извештај генералног секретара УН Комисији за превенцију криминала и кривично правосуђе, о спречавању, сузбијању и кажњавању трговине људским органима (2006);

¹⁰⁸ A. Bagheri, Child organ trafficking: global reality and inadequate international response, *Medicine, Health Care and Philosophy*, no. 6, Vol. 19, 2016, pp. 240-241.

¹⁰⁹ A. Bagheri, *op. cit.*, pp. 242.

4. Трговина нерођеном или тек рођеном децом ради усвојења

Трговина ради усвојења је карактеристичан облик трговине децом при чему обично новорођенчад и млађа деца, за новчану накнаду преко посредника или у директној размени, постају део друге породице. Усвојење је у највећем броју случајева веома погодан начин да деца која из различитих разлога немају родитеље (родитељи су непознати, нестали или умрли) или чији родитељи не могу или не желе да се старају о њима (злостављање, занемаривање, напуштање због разноврсних субјективних и објективних разлога и околности) стекну нове родитеље и породицу. Када је склопљено у складу са одговарајућом процедуром која подразумева утврђивање и поштовање најбољих интереса детета, усвојење је друштвено пожељан начин за задовољавање потреба детета. Као и многе друге ситуације које су повезане са трговином децом, усвојење је у савременом свету "глобализовано" рапидним повећањем броја међународних усвојења деце из сиромашних земаља и усвојилаца из богатих земаља.¹¹⁰

Повезаност трговине децом са међудржавним усвајањем се с једне стране чини очигледним, а с друге стране присталице међудржавног усвајања тврде да је оваква констатација крајње увредљива. За противнике, међудржавно усвајање само по себи је мање-више облик трговине децом, јер укључује трансфер деце из сиромашних у богате нације како би се задовољила потражња оних у богатим земљама за децом. У ширем смислу, и даље се ради о томе да грађани богатих земаља користе своје богатство и моћ да „купе“ угрожену децу сиромашних. Из ове перспективе, они којима је заиста стало до патње деце у земљама у развоју треба да пруже помоћ деци у њиховим друштвима. Насупрот томе, они који највише подржавају међудржавно усвајање указују на чињеницу да постоје буквално милиони деце којој је потребно међудржавно усвајање у земљама у развоју и економији у транзицији. Деца која су напуштена, убијена, остављена у суморним сиротиштима или живе на улици ужасно сведоче о хитној потреби за усвајањем. Из ове перспективе, етички или политички приговори на међудржавно усвајање немају легитимитет, јер жртвују конкретно добро деце идеолошким схватањима.¹¹¹

¹¹⁰ Н. Жегарац, А. Бауцал, У. Гвозден, *оп. цит.*, стр. 39.

¹¹¹ Е. Bartholet, *Family bonds: Adoption, Infertility, and The new world of child production*, Beacon Press, 1999, pp. 142.

Процеси старења становништва и депопулације у развијеним земљама створили су на изванредан начин „потражњу“ за децом, што је омогућило профитабилан бизнис трговцима децом и комерцијализацију усвојења. Случајеви у којима родитељи (најчешће мајка) новорођенчета примају новац у замену за дете, сами или преко посредника, забележени су широм света. Описани су и случајеви у којима породица малолетне мајке организује прикривање трудноће, порођај и уступање детета другом лицу за новац преко посредника. Зависна позиција младе мајке онемогућава у оваквим случајевима супротстављање, док мотиви породице нису толико стицање добити већ избегавање друштвене осуде због ванбрачне трудноће. Профит у овим случајевима стичу посредници у усвојењу. У другим случајевима, мајкама се саопштава да је дете умрло на порођају, а болничко особље прода новорођенче. Постоји велики број случајева у којима су документи о смрти и рођењу деце фалсификовани, а адвокати, матичари и нотари наплаћују веома високе цене за своје „посредничке“ услуге.¹¹²

Иницијално не постоји посебан начин експлоатације када се ради о трговини нерођеном или тек рођеном децом ради усвојења. Карактеристике овог облика трговине децом јесу употреба присиле, принуде или обмане мајке, тј. родитеља, ради усвојења детета, „устапање“ детета од стране родитеља за новчану накнаду посредницима или усвојитељима, третирање детета као робе („продаја“) и фалсификовање исправа о рођењу, смрти деце и усвојењу. Ризичну групу деце представљају новорођена и сасвим мала деца оба пола, ванбрачна деца и деца рођена у тешким или стигматизирајућим околностима. Тешкоће идентификације се огледају у остајању ове појаве у сфери породице и приватног, чињеници да дете најчешће никад не сазна да је усвојено и чињеници постојања ситуације договора између биолошких родитеља (мајке) и усвојилаца. Сродан феномен представља усвојење деце у складу са законом.¹¹³

5. Трговина децом ради сексуалне експлоатације, дечије порнографије и педофилије

Сексуална експлоатација је најзаступљенији вид експлоатације жртава трговине људима. Подразумева експлоатацију тела, односно полног и сексуалног идентитета и

¹¹² Н. Жегарац, А. Бауцал, У. Гвозден, *оп. цит.*, стр. 39-40.

¹¹³ *Ibid.*, стр. 40.

интегритета жртве. Сексуална експлоатација може да буде некомерцијална и комерцијална. Под некомерцијалном сексуалном експлоатацијом подразумева се сексуална експлоатација жртава трговине људима од стране лица које их је „купило“, ради задовољења његових личних или сексуалних прохтева њему блиских лица, без намере да њиховом експлоатацијом остварује противправне приходе. Комерцијална сексуална експлоатација подразумева масовну сексуалну експлоатацију жртава трговине људима ради задовољења нагонских и патолошких потреба и сексуалних прохтева неодређеног броја „власнику“ познатих и непознатих лица, при чему се остварује извесна противправна корист. Манифестује се као принудна проституција, порнографија и „секс туризам“¹¹⁴.¹¹⁵

Трговина децом ради сексуалне експлоатације одвија се на начин да се деца употребљавају за проституцију, порнографију и „сексуални туризам“. Карактеристике овог облика трговине јесу да се трговина одвија на сличан начин као и трговина одраслим женама, присутна је контрола кретања и изолација жртве, трафикери и клијенти према жртви користе насиље, а злоупотребљавају се и алкохол и дрога. Ризичну групу деце чине девојчице (ређе дечаци) узраста од 15 до 18 година¹¹⁶, млађа деца када је у питању педофилија, деца која су претходно доживљавала сексуално насиље, деца из нестабилних породичних окружења, занемарена деца и деца на улици. Тешкоће идентификације се огледају у чињеницама да девојчице често изгледају као одрасле жене, да жртве дају нетачне информације о узрасту и имену, поричу да су под контролом због страха од трговаца људима, страха од умешаности полиције и доживљаја умешаности у незаконите активности. Сродни феномени су сексуална злоупотреба деце, сексуална експлоатација деце, малолетничка проституција и дечија порнографија.¹¹⁷

---

¹¹⁴ Види *fn* 21.

¹¹⁵ С. Мијалковић, *Трговина људима*, БеоСинг, Београд, 2005, стр. 209.

¹¹⁶ Јасна и Мила (16) су биле ученице средње школе у једном малом месту у Србији. За трговину их је врбовао њихов најбољи пријатељ са којим су се свакодневно дружиле задњих годину дана и у кога су имале неизмерно поверење у њега. Понудио им је добар посао и добру зараду у Босни. Након што су пристале, одвезао их је до границе. Границу су прешле саме, пешке. Према инструкцији пријатеља позвале су таксисту који је дошао по њих и који их је одвео у једно село у Босни где их опет преузима други човек и закључава у своју кућу. Ту је било још девојака, углавном страних држављанки, и свакодневно су биле присиљаване да примају клијенте које је власник куће доводио. Након месец дана успевају да преко посредника јаве родитељима где се налазе и они их уз помоћ полиције проналазе и враћају кући: Н. Жегарац, А. Бауцал, У. Гвозден, *оп. цит*, стр. 33-34.

¹¹⁷ Н. Жегарац, А. Бауцал, У. Гвозден, *оп. цит*, стр. 32-33.

Жртве трговине децом ради сексуалне експлоатације, дечије порнографије и педофилије се премештају из једне јавне куће у другу или раде на различитим локацијама, праћене су кад год иду или враћају се с посла, из куповине итд, имају тетоваже или друге знаке који показују да су „власништво“ њихових изабљивача, раде прековремено и имају мало или немају уопште слободних дана, спавају тамо где раде, живе или раде у групи, понекад са другим особама које не причају исти језик, имају врло мало предмета или одеће, имају одећу која је уобичајена за сексуални рад, знају да изговарају само речи које су у вези са сексом на локалном језику или језику клијената, немају свој новац, нису у могућност да покажу идентификациони документ. Осим тога следеће ставке такође могу показати да су деца биле жртве трговине ради сексуалне експлоатације, а то су постојање доказа да су особе за које се сумња да су жртве имале незаштићен и/или насилан секс, постојање доказа да особе за које се сумња да су жртве трговине не могу да одбију незаштићен и/или насилан секс, постојање доказа да је особа купљена и продата, постојање доказа да су групе девојчица под контролом других особа, постављене су рекламе за јавне куће или слична места која нуде услуге одређених етничких група или националности, пријаве да сексуалне раднице пружају услуге клијентима из појединих етничких или националности и пријава од стране клијената да сексуалне раднице не смеју или не сарађују.¹¹⁸

Лица која врше сексуалну експлоатацију деце могу бити категоризована у три групе: ситуациони експлоататор (situational child sex abuser), преференцијалан експлоататор (preferential child sex abuser) и педофил (pedophile). Ситуациони експлоататор подразумева одраслог мушкарца или жену који сексуално експлоатишу децу, не зато што су фокусирани на секс са децом, пре свега, већ зато што та лица, морално или сексуално, не праве разлику и једноставно желе да „експериментишу“ са децом као сексуалним партнерима, при чему често врше и обману о истинитој старости детета. Појам преференцијални експлоататор се користи за оне индивидуе које преферирају да имају сексуални однос са децом која су у пубертету. Таква лица су најчешће мушкарци, а њихове жртве могу бити и мушка и женска деца. Педофили су одрасле особе са посебним поремећајима, фокусиране на сексуалне односе са децом обично млађом од 11 година. Сексуални експлоататори су другачији од трговаца, по својим мотивима који су веома забрињавајући. Мотив трафикера је, пре свега,

---

¹¹⁸ АСТРА, Индикатори трговине људима; преузето 02.08.2022. <https://www.astra.rs/indikatori-trgovine-ljudima/>

профит, тј. добра зарада, а такав случај је и са породицама које продају своју децу. Међутим, има случајева у којима профит не игра никакву улогу. Постоје сексуални експлоататори деце који су укључени у процес трговине само ради остваривања сексуалног задовољства и нису вољни да плате дете било коме за сексуалне услуге. Што значи да фокус не треба увек да буде стављен искључиво на мотив за стицање профита, који имају организоване криминалне групе.¹¹⁹

Деца која су жртве комерцијалне сексуалне експлоатације и дечије порнографије често су жртве трговине, мада није увек једноставно направити разлику међу овим појавама. Обрасци експлоатације су исти, с тим што ситуације са којима се суочавају деца жртве трговине укључују и напуштање познатог окружења, прекид са дотадашњим начином живота, породицом и пријатељима који обезбеђују барем неку врсту сигурности и заштите. Уколико је у питању прекогранична трговина, деца која не знају језик који се говори у земљи дестинације имају додатну отежавајућу околност због немогућности да затраже помоћ. У неким случајевима деца жртве трговине се током експлоатације присилно транспортују из места у место да би њихови „власници“ зарадили више новца или избегли кривично гоњење.¹²⁰

Трговина људима и сексуално искоришћавање деце, посебно девојчица, ради остварења зараде и даље су у порасту, упркос све већим напорима у сузбијању ове појаве. Током пандемије постало је очигледно да се друштвене мреже и друге онлајн платформе све више користе за врбовање и експлоатацију девојака и девојчица. Експлоатација се одвија на самим платформама или се оне користе као место за регрутовања за експлоатацију која се касније одвија лично („уживо“). Иако се врбовање деце ради зараде, била она подвргнута сексуалној експлоатацији или неком другом виду трговине људима, и даље везује за друштвено-економски нестабилна подручја и социјално угрожене групе, многе девојчице које постану жртве трговине људима ради сексуалне експлоатације у последње време не припадају ни једној од група означених као ризичне групе.¹²¹

---

¹¹⁹ Н. Радовић, *оп. цит.*, стр. 105.

¹²⁰ Н. Жегарац, А. Бауцал, У. Гвозден, *оп. цит.*, стр. 33.

¹²¹ У Србији је током 2020. године званично идентификовано 59 жртава трговине људима, од тог броја 24 жртве су била деца. и то 16 девојчица и 8 дечака. Међу сексуално експлоатисаним особама 50% су чиниле девојчице, које су у тренутку врбовања имале између 12 и 15 година. У 2021. години до септембра месеца званично су идентификоване 34 жртве трговине људима, међу којима је било 10 девојчица. Стручњаци

5.1. Дечаци – жртве трговине људима

Дечаци углавном остају невидљива популација у оквиру дијалога о трговини људима. Према студији Џон Џеј колеџа кривичног правосуђа из 2008. године¹²² дечаци чине заправо 50% од укупног броја сексуално експлоатисане деце у студији узорака рађеној у Њујорку. Међутим, чињеница је да број жртава дечака може бити много већи, услед недовољног пријављивања и субверзивне природе злочина.

Упркос високим процентима дечака који су сексуално експлоатисани у комерцијалне сврхе, ЕСПАТ-USA студија из 2013. године¹²³ показује да су дечаци и млади мушкарци ретко идентификовани као особе ухапшене због проституције или спасене жртве трговине људима, а чешће су хапшени због лакших кривичних дела.

Експерти кажу да је став служби за спровођење закона према мушким жртвама још увек оптерећен родном пристрасношћу у дискурсу трговине, која женама даје улогу жртава, а мушкарцима улогу предатора. То је разлог из ког мушкарци-жртве у притвору често не дођу до услуга које би могле да им понуде помоћ, јер нису адекватно процењени као сексуално експлоатисани.¹²⁴

Многи људи, такође, погрешно повезују мушку проституцију са хомосексуалношћу, иако већина младића који су жртве трговине људима нису геј, и погрешно сматрају да ти дечаци имају контролу над оним што им се дешава. Дечаци жртве потичу из сличних средина као и девојчице жртве, често потичу из разорених породица, у којима је било присутно занемаривање и злостављање, и истраживања показују да најмање 70% њих је доживело у раном детињству сексуално злостављање.

Парадигма секс трафикинга деце недопадљива је многим жртвама које можда и саме имају децу, а користе проституцију за опстанак. Многе од жртава не виде себе као децу, и

упозоравају да је овај број далеко већи: Заједничко саопштење организација чланица фондације CHILD10 поводом 18. октобра, Европског дана борбе против трговине људима (2021);

¹²² R. Curtis et al, *The Commercial Sexual Exploitation of Children in New York City – Research*, Center for Court Innovation, John Jay College of Criminal Justice, Vol. I, 2008;

¹²³ An ECPAT-USA discussion paper about the lack of recognition of the commercial sexual exploitation of boys in the United States (2013);

¹²⁴ Реакције су мање – више исте: „Како дечаком може да се тргује, они су много снажнији од девојчица, они могу да се спасе уколико то желе?!“: АТИНА, Дечаци – жртве трговине људима се занемарују; преузето 02.08.2022. <http://www.atina.org.rs/sr/de% C4% 8Daci-% C5% BErtve-trgovine-ljudima-se-zanemaraju>

не виде себе као жртве, и не виде себе као некога ко је претрпео злостављање, а то их спречава да потраже помоћ професионалаца. Многе жртве и даље оклевају да признају виктимизацију, јер не желе да уђу у систем хранитељских породица. Мушке жртве трговине људима такође се суочавају са озбиљним недостатком бриге и услуга реинтеграције, што може да обухвата и краткорочне и дугорочне опције за смештај, програме образовања и проналажења посла, и услуге менталног здравља.

Према ЕСПАТ-USA студији, од укупно 40 контактираних извора, само четири од 25 склоништа за децу која су сексуално експлоатисана у комерцијалне сврхе примају дечаке, чиме им се избор своди на враћање у своје породице или на улицу где се суочавају са потенцијалном поновном експлоатацијом. Одсуство услуга прилагођених мушким жртвама потиче од недостатка опште свести о њиховим искуствима и виктимизацији. Без конкретнијих бројева мушких жртава трговине људима, донатори могу бити невољни да улажу у склоништа посебно прилагођена њиховим потребама.¹²⁵

IV МЕДИЈИ И МЕДИЈСКО УОКВИРАВАЊЕ ТРГОВИНЕ ДЕЦОМ

Медији представљају скуп инструмената који има улогу посредника у комуникацији међу људима. Медиј је средство јавног обавештавања које речима, сликом, односно звуком преноси уреднички обликоване информације, идеје и мишљења и друге садржаје намењене јавној дистрибуцији и неодређеном броју корисника. Под медијем се нарочито подразумевају дневне и периодичне новине, сервис новинске агенције, радио-програм и телевизијски програм и електронска издања тих медија, као и самостална електронска издања (уређивачки обликоване интернет странице или интернет портали), а који су регистровани у Регистру медија. Медиј нема својство правног лица.¹²⁶

Представљање неке друштвене појаве широј публици врши се „уоквиравањем“¹²⁷, које представља когнитивне структуре које помажу да се дефинише како нека особа опажа своје окружење, односно омогућава да се да значење различитим чињеницама око нас. У

---

¹²⁵ АТИНА – Удружење грађана за борбу против трговине људима и свих облика родно заснованог насиља, Дечаци – жртве трговине људима се занемарују; преузето 02.08.2022. <http://www.atina.org.rs/sr/de%20C4%8Daci-%20C5%BErtve-trgovine-ljudima-se-zanemaruju>

¹²⁶ Чл. 29. Закона о јавном информисању и медијима „Сл. гласник РС“, бр. 83/2014, 58/2015 и 12/2016 - аутентично тумачење;

¹²⁷ Eng: framing;

контексту медија уоквиравање представља начин на који политичари и доносиоци одлука саопштавају своје одлуке ради привлачења пажње медија, како новинари стварају поруке на основу организационих смерница и професионалних вредности и како публика тумачи, размишља и преиспитује те медијске поруке. Уоквиравање одређених друштвених појава – тема медијских извештавања, претпоставља да су постављени оквири резултат општеприхваћених културних идеологија. Међутим, често се нека појава приказује са становишта одређене групе људи, обично политичара или креатора политике, при чему се елиминишу другачији погледи и властити ставови се намећу као једино могући.¹²⁸

Када се ради о уоквиравању субјеката жртве трговине људима кроз медијске оквире створен је концепт идеалне жртве, као појединца или категорије појединца, који када је угрожен најбрже добија потпун и легитиман статус жртве. Ова група појединаца укључује оне који су перципирани као рањиви, беспомоћни, невини и завређују саосећање и сажаљење, па самим тим привлаче и већу пажњу медија, генеришу колективну тугу и могу утицати на промене у социјалној и кривичној пракси. Идеална жртва трговине људима је слаба, рањива и жртва непознатог и опасног преступника. Старије жене и деца су типични примери идеалне жртве. Конструкцијом идеалне жртве у медијима се углавном изостављају жртве принудног рада, мушкарци и жене жртве трговине ради узимања органа, деца као жртве које се експлоатишу за извршење криминалних радњи, просјачења, рад у рудницима или као војници у оружаним сукобима.¹²⁹

1. Историја медијског извештавања о трговини децом

Још у 19. веку су медији имали велики утицај на доношење међународних конвенција о борби против трговине белим робљем, када су приче о продаји жена из Енглеске, Белгије и Немачке иностраним борделима изазвале панику у јавности. Медијске кампање против трговине људима биле су присутне и током 20. века, али је њихово деловање било посебно изражено средином деведесетих. У том периоду се у новинским медијима бележи повећан број чланака о трговини људима која је у великој мери уоквирена као проблем људских права жена. Извештавање о трговини људима било је усмерено на

¹²⁸ А. Ђукић, Медијско уоквиравање трговине људима, *Мегатренд ревија*, бр. 1, Вол. 18, 2021, стр. 46-47.

¹²⁹ *Ibid*, стр. 49.

трговину женама и девојкама ради сексуалне експлоатације, док је извештавање о принудном раду, трговању мушкарцима и децом било потиснуто.¹³⁰

Појачано медијско извештавање појавило се крајем 20. века и било је последица повећаног прилива миграната из постсовјетских и средњеевропских држава у земље западне Европе, али и у САД и Канаду. У медијима се тада појављује већи број чланака заокупљених бригом за људска права, у којима се изражава бојазан због све већег прилива пре свега младих жена из источне Европе. Ангажованост медија и заинтересованост међународних организација довеле су до стварања првих инструмената за борбу против трговине људима у новијем периоду.¹³¹

Данас се већи број медија бави темама трговине децом, тако да и тај аспект овог глобалног проблема добија свој „медијски простор“. Заступљеност тема о трговини децом нема за циљ само да формира перцепцију код људи о овој теми, већ и да изазове политичку и правну реакцију, како би се што ефикасније стало на пут овог проблему. Из тог разлога извештавање о трговини децом треба да буде учињено што стручније са правне стране, како би правни стручњаци могли да искажу своја мишљења и усмере пажњу законодавца на могућа решења овог глобалног проблема. Извештавање медија о трговини децом из тог разлога пре свега треба да буде са стављањем фокуса на стварање позитивног јавног мишљења о сталној борби и свакодневnoj брзи о потенцијалним и идентификованим жртвама, а никако на стварање сензације. Медији и новинарство треба да искористе свој велики потенцијални утицај и преузму активну улогу у стварању свести и уверења код јавности да се трговина људима, а пре свега децом, може умањити, ако не и искоренити. Потешкоће се огледају у чињеницама прикривености карактера и сложености ове појаве, али оне никако не могу бити оправдање за неадекватно и неодговорно извештавање, јер је функција медија да рационализује и одговорно појашњава информације за јавност.

2. Одговорно и етичко медијско извештавање о трговини децом

Слобода медија и изражавања подразумева и одговорно извештавање. Одговорност у новинарству се гради на вредносним стандардима, попут истине, потпуности,

¹³⁰ J. Doezema, Who gets to choose? Coercion, consent, and the UN Trafficking Protocol, Gender & Development, no. 3, Vol. XX, 2002, pp. 21.

¹³¹ А. Ђукић, *оп. цит*, стр. 57.

благовремености и јасноће и на поштовању етичких принципа. Професионална етика је скуп обавеза који осигурава регулисање одређене праксе и схвата се као лично примењивање одређеног скупа вредности који је појединац слободно усвојио како би остварио циљ који себи поставља и сматра га исправним. Медији су најодговорнији према својим читаоцима, гледаоцима или слушаоцима за благовременост, истинитост и потпуност неке вести. Заправо, главни циљ новинарства је задовољавање информативних потреба јавности којима се медиј обраћа и којима служи. Осим према јавности, медији су одговорни и према својим изворима и саговорницима, али и према онима о којима се извештава, како у професионалном, тако и у етичком и законском смислу. Медији треба да дочарају стварност искључиво непристрасним и „незапаљивим“ језиком, чувају веродостојност и углед медија, достојанство људи и заједница о којима извештавају, као и приватност појединца. Друштвена одговорност налаже да се не сме изазвати мржња или нетолеранција, злоупотребљавати поверење, однос зависности, лаковерност, недостатак искуства или знања и сујеверје. Из тог разлога је на место интрументализованих медијским стратегија и пракси потребно подстицати оне које ће у свом фокусу имати добробит друштвених субјеката, заснивање друштва које ће у свом фокусу имати права и слободе, затим потребе и интересе и, коначно, добробит свих друштвених субјеката.¹³²

Важећи Закон о јавном информисању и медијима сматра се основним позитивноправним прописом када се ради о уређивању ове области. У слову Закона могу се уочити основни појмови медијског права, као и појам јавног интереса у јавном информисању. Члан 5. став 2. наведеног закона прописује да свако има право да истинито, потпуно и благовремено буде обавештен о питањима од јавног значаја и да су средства јавног информисања дужна да то право поштују, док члан 15. став 1. истог закона прописује да је јавни интерес у области јавног информисања истинито, непристрасно, правовремено и потпуно информисање свих грађана Републике Србије, истинито, непристрасно, правовремено и потпуно информисање на матерњем језику грађана Републике Србије припадника националних мањина, информисање на српском језику припадника српског народа који живе ван територије Републике Србије, очување културног идентитета српског народа и националних мањина које живе на територији Републике Србије, информисање

---

¹³² З. Мршевић, *Насиље и ми–Медији о насиљу над женама*, Институт друштвених наука, 2019, Београд, стр. 12.

инострани јавности на страним језицима када је то од интереса за Републику Србију, информисање особа са инвалидитетом и других мањинских група, подршка производњи медијских садржаја у циљу заштите и развоја људских права и демократије, унапређивања правне и социјалне државе, слободног развоја личности и заштите деце и младих, развоја културног и уметничког стваралаштва, развоја образовања, укључујући и медијску писменост као део образовног система, развоја науке, развоја спорта и физичке културе и заштите животне средине и здравља људи и унапређивање медијског и новинарског професионализма.

Оно што се може уочити јесте да медији селективно информишу јавно мњење, на основу неког вида обрасца – калупа, који одређује које ће теме и на који начин добити своје место у медијском извештавању. На тај начин може доћи до слања погрешне слике или поруке о датој теми, њеним размерама и структури, које могу с једне стране погрешно информисати јавност, а с друге стране оставити и доста веће последице по сам систем, јер утицај медија на друштво несразмерно је већи од утицаја самих статистика, па чак и оних званичних.¹³³

У последње време у домаћим медијима може се запазити тренд о начину на који се неки догађај или појава – феномен презентују, а коме треба придати већу пажњу јер медији том приликом шаљу одређену поруку широј јавности. Све је учесталија појава да медијска слика одступа од стварних карактеристика и битних информација, формирајући на тај начин медијске извештаје чије су главне карактеристике пре свега различите метафоре, али и глорификација одређених сегмената и детаља, јер медији функционишу пре свега по принципу привлачења пажње, тако да се акценат ставља на сензационализму. Као логично намеће се питање да ли такав начин медијског извештавања има позитиван или негативан утицај на свест, мишљење и слику широке јавности о важним питањима и проблемима у заједници, као што је трговина децом, чије су део.

---

¹³³ А. Илић, Медији и криминалитет – криминолошки аспекти, докторска дисертација, 2017, Београд, Правни факултет, стр. 44.

V АНАЛИЗА МЕДИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА У СРБИЈИ О ТРГОВИНИ ДЕЦОМ

Анализа медијског извештавања је корисно средство за све стручњаке који се баве проблематиком различитих друштвених појава. Оваква анализа пружа „скицу“ посматране појаве на основу које је могуће закључити на који начин се одређена тема пласира јавности, али и схватања и важност коју управо друштво придаје тој теми. Са друге стране пак овакве анализе представљају добар полазни основ сарадње између медија и организација које се баве одређеним проблемом. Због комплексности појаве трговине децом разнолико је и представљање у медијима и постоји велика могућност разноликог приступа у анализама ових садржаја.

1. Методологија, проблеми и задаци

У овој анализи као метод коришћене су квалитативна анализа медијских садржаја и компаративна квантитативна анализа. Анализа прати текстове који пишу о различитим облицима трговине децом (сексуална експлоатација, дечија порнографија, педофилија, просјачење, принудни брак, крађе беба и илегална усвојења...) и обухвата медијске садржаје објављене у последњој деценији у штампаним медијским издањима у Србији и на порталима. Узорак обухвата следеће електронске и штампане медије: Ало, Блиц, Курир, Новости, Данас, Политика, Телеграф, Н1, Јужне вести, Б92, Време, Недељник. Испитиване варијабле јесу тема текста, територија на коју се текст односи, облик експлоатације о коме се извештава, повод помињања проблема (догађај/феномен), пол жртве и врста, односно новинарски жанр текста.

Овај рад покушава да пружи преглед и одговори на питања који аспекти трговине децом се обрађују и на који начин, има ли трговина децом епитет родно заснованог насиља, у каквој су корелацији медијски извештају о трговини децом са званичним статистичким подацима и да ли одражавају „праву слику“ стварности, да ли је медијски простор искоришћен на прави начин и како медијско извештавање утиче на препознавање, сузбијање и превенцију трговине децом.

2. Анализа медијског извештавања по медијским жанровима – квалитативна анализа

Општеприхваћена типологија медијских жанрова још увек не постоји, али поједини домаћи аутори ипак праве разлике између појединих жанрова,¹³⁴ што је применљиво и на анализу медијског извештавања о трговини децом, па се тако разликују информативни (фактографски) текстови, интерпретативни текстови и аналитички (истраживачки) текстови.

Разлике између са једне стране информативних и интерпретативних текстова и са друге стране аналитичких текстова су очигледне и биће детаљније образложене у наредним поглављима, уз навођење адекватних примера који на најбољи начин осликавају ове медијске жанрове. У узорку од сто анализираних медијских текстова штампаних и електронских медија у Србији у последњој деценији који говоре о трговини децом тек 25 текстова је аналитичких, док остатак чине информативни и интерпретативни текстови.

2.1. Информативни и интерпретативни текстови

Интерпретативни текстови су најчешћи када се ради о извештавању о трговини децом. Обављени су обично након разоткривања и хапшења починилаца трговине децом, које се некад дешава и након вишедеценијског периода, поготово када су у питању

¹³⁴ Б. Томић, *Увод у медије*, Чигоја штампа, Београд, 2012.

случајеви трговине новорођеним бебама ради усвојења. Оно што карактерише све интерпретативне текстове јесте употреба коликвијалног речника и сензационалистичких термина употребљених ради привлачења што веће пажње широке јавности („мајка из пакла“, „лице зла“, „плави анђео“, „стравичан злочин“, „шок признање“, „бизарно“, „хорор“, „скандал“, „црна кутија“, „бирај дете“, „фарме беба“, „понуда која се не одбија“, „човек роба“). Оно што је посебно поражавајуће јесте чињеница да се трговина децом често описује као „догађај“, а не као кривично дело, уз фокус на сензационалистичке садржаје, углавном на информације које се односе на хапшења починиоца, а не на превентивне или васпитно-образовне информације. Фокус је на „доброј причи“ и сензацији о којој ће се причати, а не на подизању свести о стварним размерама овог глобалног проблема, о могућим решењима, о начинима деловања и о превенцији истог. Такође, уочљиво је да у новинарске текстове ове врсте ретко или може се рећи готово уопште нису укључени коментари стручњака из ове области, који би требало да имају велики значај и да управо „пронађу своје место“ у великом потенцијалу који нуди медијски простор. Осим тога, информације о томе где жртве трговине децом могу потражити помоћ, као најбитније од свих информација и *condition sine qua non* у борби против трговине децом, готово се уопште не могу пронаћи у овој врсти новинарског текста.

У медијима је све више присутно кратких текстова који се састоје од врло кратке дескрипције догађаја и евентуално кратких изјава неког од актера догађаја, које заузимају централно место. Оваква врста медијских тестова најчешће садржи сензационалистичке наслове. Такође, таква врста текстова је најчешће присутна када домаћи медији извештавају о трговини децом која се догађа у иностранству, вероватно јер у тим случајевима новинари располажу најоскуднијим информацијама, чији недостатак покушавају да надоместе сензационалистичким насловима и поднасловима, како би привукли пажњу читалаца и од кратке приче направили сензацију. Информације које пружају овакви текстови су оскудне и без било каквих додатних података или детаља, било о трговини децом, било о актерима. Иако можда медијски се чине неатрактивним, њихова превентивна улога је знатна јер пружају кратку и јасну поруку јавности, да полиција ефективно и брзо хапси учиниоце овог дела и да надлежна јавна тужилаштва процесуирају таква дела покретањем кривичног поступка.

1.1.1. Примери интерпретативних текстова

Блиц, 08.04.2014. године – **ТРГОВЦИ ДЕЦОМ: Отац и син продали 50 сиромашних дечака и девојчица** – Ова вест почиње уводом који говори о оцу и сину, притом наводивши имена лица о којима се ради, који су развили највећу мрежу трговине децом у Србији. Након кратког пасуса, који нуди информације о овом догађају, фокус се пребацује да изјаве припадника Министарства унутрашних послова које описују на који начин се тргује децом и ради какве експлоатације. О конкретном догађају на који наслов упућује не нуди се више информација, већ само кратак опис уз додатак да је поднета кривична пријава, као и да је случај веома специфичан јер су пријавом обухваћени и клијенти. Сензационализму доприноси информација да је међу жртвама и пет познатих лица. Изостају даље вести о овом догађају, које се односе на даље процесуирање и кажњавање учинилаца. Појачан ефекат оваквој причи придодају слике уплакване деце, деце иза решетака, на којима се налазе статистички подаци о трговини децом и начинима експлоатације. Информација о томе где жртве могу да потраже помоћ изостаје.

Телеграф, 19.09.2020. године – **Отац и син из РС осумљичени да су купили девојку (17) ради брака: Оцу већ судили за убиство** – Писац овог текста уводи читаоце у догађај уз напомену да је истрага у току и да се у наредном периоду очекује подизање оптужнице против лица за кривично дело трговина децом. С обзиром да се сам текст односи на догађај у Републици Српској, занимљиво је да Кривични законик Републике Српске¹³⁵ као посебно кривично дело предвиђа трговину децом¹³⁶, за разлику од Кривичног законика Републике Србије који овакво дело не препознаје. Такође, писац овог текста наглашава да је девојка која је купљена ради присилног ступања у брак и просјачења ромске националности, што појачава већ постојећу заблуду да су жртве трговине децом ради скалапања брака готово увек ромске националности. Истина је далеко другачија, и говори у прилог томе да жртве нису искључиво ромкиње, већ да рањиве категорије представљају и деца из сиромашнијих

¹³⁵ „Сл. гласник РС“, бр. 64/2017, 104/2018, одлука УС, 15/2021 и 89/2021;

¹³⁶ Члан 146. Кривичног законика Републике Српске: Трговина дјецом – Ко врбује, превезе, пребаци, преда, прода, купи, посредује у продаји, сакрива, држи или прихвати дијете ради искоришћавања или експлоатације његовог рада, вршења кривичног дјела, проституције или других облика сексуалног искоришћавања, порнографије, присиљавања на просјачење, служење, успостављање ропског или неког сличног односа, присилног брака, присилне стерилизације, незаконитог усвојења или њему сличног односа, ради одузимања органа или дијелова тијела, ради коришћења у оружаним снагама или других облика искоришћавања, казниће се казном затвора од пет до двадесет година – *крај цитата*;

крајева. Недостају било какви даљи текстови о овој теми и најављеном подизању оптужнице. Текст се завршава пасусом који појачава слику „о негативцима - починиоцима“ на тај начин што се наводи да су иста лица оптужена за кривично дело, које је у јавности изазвало бројне контроверзе и за које пресуда још увек није стекла својство правноснажности.

Телеграф, 26.04.2022. године – *Хтели да усвоје дечака из сиротишта у Украјни, сада су у центру истраге о трговини децом: Пакао брачног пара* – Текст чија је прича у доба у коме се извештава, смештена у место из кога се новинари „утркују“ ко ће пре из ратног подручја пренети „боље и сензационалније вести“, говори о брачном пару из Америке, који је желео да усвоји дете из украјинског сиротишта. Утисак сензације појачава реч „пакао“ у самом наслову. Поред приче брачног пара, текст говори и о утицају рата на међудржавна усвојења, као и потенцијалну опасност у таквом стању од повећања експлоатације и трговине децом. Позитивна страна овог текста са правне стране, поред указивања на рат као фактор који може допринети повећању овог облика криминалитета, јесте и упозорење на чињеницу да Украјна није потписница Хашке конвенције о заштити деце и сарадњи у области међународног усвојења (1993), те правних последица које из тога произилазе. Дозу сензације овом тексту додају слике деце сакривене у подрумима и деце са пушкама од картона. Епилог ове приче, као и потврде о покренутој истрази на коју наслов текста упућује, ни овај ни други каснији новинарски текстови, не нуде јавности.

1.1.2. Примери информативних текстова

Телеграф, 08.11.2013. године – *Мајка покушала да прода дете на аеродрому за 350 евра (видео)* – Новинарски текст оваквог наслова у свега три пасуса говори о двома женама, мајци из Туркменистана, и „купцем детета“ из Немачке, које су обавиле примопредају детета и новца у аеродромском тоалету и које су откривене уз помоћ сигурносних камера. Име мајке детета се пуно наводи, док се друга жена у тексту означава само као Немица. Никакве даље информације око тога да ли је дете продато ради усвајања или ради неког другог типа експлоатације, овај текст не нуди. Текст се завршава уз констатацију да су обе жене приведене пред надлежне органе земље чије су држављанке.

Ало, 29.01.2022. године – **МОНСТРУОЗНИ ПОКУШАЈ ТРГОВИНЕ ДЕЦОМ!** *Пришла мајци у продавници и тражила да јој прода бебу (видео)* – Драматичним насловом, исписаним великим словима уз реч „монстроузно“, назнаком о видео запису који сведочи о догађају и уводом који говори о ценкању и повећању цене након одбијања мајке да прода своје дете у супермаркету, почиње вест о покушају трговине децом у америчкој држави Тексас. Описана је сцена у којој жена у супермаркету нуди мајци 250.000 долара за сина, а затим цену „подиже“ на 500.000 динара, јер јој се дечак допао због плаве косе и плавих очију. Идентитет осумљичене у овом тексту је потпуно откривањем, навођењем пуног имена и презимена, на који начин је прекршена претпоставка невиности. Утисак у тексту појачава кратка изјава мајке, али и полицајке, која говори о томе какав је инцидент осумљичена направила приликом хапшења.

2.2. Аналитички медијски извештаји

Аналитичке медијске текстове карактерише пре свега стручност, коректност и етичко представљање глобалног проблема трговине децом. У садржинском смислу предствљају неку врсту лекција о трговини децом, али и упозорења на размере ове појаве, ради стварања слике стварне озбиљности код широке јавности. Ове извештаје не карактеришу медијске мањкавости у виду сензационализма, површности, неразумевања феномена трговине децом, кршења претпоставке невиности, имплицитног или експлицитног откривања идентитета жртве и кршења новинарске етике, као што је то случај са интерпретативним и информативним текстовима. Добре намере уредника и новинара/новинарки су удружене са ангажовањем стручних, компетентних и професионално угледних саговорника и саговорница, уз употребу истраживачких података, те као такве доприносе постизању вишег квалитативног нивоа од свакодневне просечности, делујући истовремено и критички, друштвено одговорно, едукативно и превентивно. По правилу овакви текстови су увек и потписани, што говори у прилог чињеници да уредништва и редакције омогућавају видљиво ауторство, јер су и саме уверене у квалитет и важност таквих текстова.¹³⁷

---

¹³⁷ З. Мршевић, *оп. цит.*, стр. 75.

2.2.1. Примери аналитичких медијских извештаја

Време, 9.12.2021. године – *Закони постоје, али се не поштују* – Текст почиње статистичким подацима о жртвама трговине људима, као и упозорењем на чињеницу да су више од половине жртава деца, и да се у преко 85% случајева ради о сексуалној експлоатацији. Ауторка потписује овај текст. Саговорници и стручни консултанци у овом тексту су представници две организације цивилног сектора које се једине у Србији баве конкретним пружањем помоћи жртвама трговине људима¹³⁸. Сам почетак текста говори о „поштеђености“ двојице политичких функционера, којима је на терет стављено дело трговина људима у циљу сексуалне експлоатације. Кроз текст се затим помоћу законских одредби објашњавају разлике између трговине људима (углавном женама и девојчицама) ради сексуалне експлоатације и посредовања у вршењу проституције¹³⁹. Саговорници указују и на потребу препознавања жртава трговине људима као посебне корисничке групе за становање уз подршку. Поднаслов „сајбертрафикинг“ упозорава да је пандемија убрзала оно што се свакако спремало, а то је драстичан уплив нових технологија и друштвених мрежа у трговину људима, чиме је озваничен сајбертрафикинг. Један од саговорника из организације АТИНА указује да је истраживање показало да чак трећина жртава доживи врбовање или саму експлоатацију у дигиталном простору. У вези с тим указује се и на потребу превенције, поготово када су у питању деца која „најчешће бораве“ у дигиталном свету и на неопходан интензивнији рад са школама, који би обухватио обуку наставика и свих запослених и оспособљавање да препознају ризике од трговине децом, потенцијалне жртве и саме жртве. Текст се завршава поднасловом који говори о трговини девојчицама и дечијим браковима, уз пружање дефиниција дечијег брака, раног брака и принудног брака и осврт на Породични закон Републике Србије¹⁴⁰. Квалитети оваквог медијског текста су неспорни, осим изостанка сензационализма, текст карактеришу добра нормативна поткрепљеност, коментари стручњака из ове области, критичко сагледавање проблема и законодавства које треба да пружи одговор на овај проблем и добре препоруке које се нуде као могуће решење и превенција.

---

¹³⁸ Удружење грађана за борбу против трговине људима и свих облика насиља над женама („АТИНА“) и Акција против трговине људима („АСТРА“);

¹³⁹ Члан 16. Закона о јавном реду и миру („Сл. гласник РС“, бр. 6/2016 и 24/2018);

¹⁴⁰ Члан 23. став 2.

Данас, 28.04.2022. године – **У Србији почиње обука запослених у хотелијерству за препознавање трговине људима** – Текст обавештава ширу јавност да међународна хуманитарна организација која се бави борбом против трговине људима - УНИТАС¹⁴¹ у сарадњи са Министарством за трговину, туризам и телекомуникације Србије покреће пројекат под називом „Обука запослених у хотелијерству за препознавање трговине људима“. Представница организације указује на значај пројекта и значај пријављивања сумњивих случајева у светлу превенције. Указује се и на статистичке податке о профиту од ове криминалне делатности, што говори у прилог чињеници зашто се овај облик криминалитета сматра обликом који носи мало ризика, а много профита. Своје мишљење о пројекту дала је и едукаторка Националног контакт центра за безбедност деце на интернету, која је посебно указала да Општи протокол за заштиту деце од насиља Владе Републике Србије разликује 20 облика насиља над децом, међу којима спада и трговина људима. И у овом тексту јасно су уочљиви сви квалитети који карактеришу аналитичке медијске извештаје.

Данас, 25.07.2022. године – **VOICE: У Србији доминантна интерна трговина људима** – У тексту се најпре објашњава да интерна трговина људима представља ситуације у којима се домаћи држављани експлоатишу у Србији. Стручни консултант самог текста је руководитељка Сигурне куће у Новом Саду и чланица тима Града Новог Сада за борбу против трговине људима, која истиче да је важно да се жртве не замишљају онако како су представљене на билбордима – „модре, са избијеним зубима и са рукама у ланцима“, јер је најмањи проценат трговине људима повезан са отмицама, везивањем ланцима, а потом неком врстом експлоатације. Она истиче да је трговина људима када нека жена, која се налази у тешким животним приликама, бива експлоатисана од стране познаника, или када се не поштују права неког радника на неком салашу, затим сексуална експлоатација, принудно просјачење, принудни брак, трговина органима и принуда на вршење кривичних дела, која је све више присутна у дигиталном свету. Текст истиче да ризичну групу чине особе у тешким животним положајима, са најмање личних, породичних, социјалних и материјалних ресурса и апелује на грађане и надлежне институције да надлежним органима пријаве сваку сумњу везану за трговину људима. Јасно је уочљиво да овај текст истиче без

---

¹⁴¹ United To Fight Against Human Trafficking;

икаквих сензација да жртва може бити „сасвим обична особа“, као и да је трговина људима присутна око нас и онда када нема „сензационалистичких или филмских“ епитета, у „сасвим обичним“ околностима и животним приликама, те да су нам жртве можда пред очима и ако их препознамо и знамо како, можемо им помоћи.

Недељник, 27.07.2022. године – ***Сузбијање дечијих бракова је борба против једног облика трговине људима*** – И овај медијски извештај започиње статистиком о дечијим браковима и смрти услед компликација код прераних порођаја. Саговорник аутора овог текста је представница међународне хуманитарне организације која се бави борбом против трговине људима - УНИТАС. У тексту се поставља питање и даје одговор у којим ситуацијама је дечији брак трговина људима и ко су најчешће жртве. Иако текст пружа информацију да се више од половине Ромкиња уда пре пунолетства, за разлику од информативних и интерпретативних текстова који подржавају заблуду да су жртве овог вида трговине искључиво Ромкиње, у овом тексту се као фактори који утичу на рањиве категорије наводе се неповољна или нездрава породична средина, недовољно образовање и статус у друштву. Текст даје критику постојећих законских решења и нуди сугестију у смеру измене Кривичног законика, како би малолетнички бракови били препознати као кривично дело и трговина људима. Осим тога, у тексту се апелује и на пријављивања оваквих бракова и шира јавност се упућује којим надлежним органима се треба обратити у случају препознавања у околини конкретног примера малолетничког брака.

2. Поводи и теме

Када се посматрају поводи који су иницирали објављивање текстова, могу се диференцирати две групе текстова, и то: текстови у којима се пише о конкретном догађају,

било да се он односи на неки откривени случај трговине децом, хапшење трговаца или започињање и вођење судског процеса или активности које предузимају домаће или међународне организације које се баве решавањем овог глобалног друштвеног проблема, и са друге стране текстови који се баве трговином децом као феноменом, а у којима је објашњен сам појам,

правни облици, аспекти, учесници у ланцу трговине децом и њихове улоге, облици превенције и остало. Другу групу сачињавају искључиво аналитички медијски текстови, док се у првој групи могу наћи како интерпретативни и информативни, тако и аналитички медијски текстови.

Упоређујући податке са Графикона 2 може се закључити да су у медијском извештавању у Србији апсолутно доминантни текстови који пишу о трговини децом као о догађају. Закључак који се намеће јесте да се мало пише о самом проблему (13%), док се пажња шире јавности усмерава на писање о конкретним догађајима и личностима (80%). Овакви подаци показују да просечни читалац у медијима ретко може пронаћи информацију о томе шта је трговина децом, како да се она препозна, како да од овог проблема заштити себе и себи блиске особе, ко су установе, људи и организацје које се баве овим проблемом и које могу пружити помоћ и како појединач сам може допринети сузбијању овог проблема. Закључак је, осим чињенице да је писање о трговини децом као феномену прави раритет,

да се писању о овом, у сваком тренутку актуелном проблему, приступа тек када се нешто догоди.

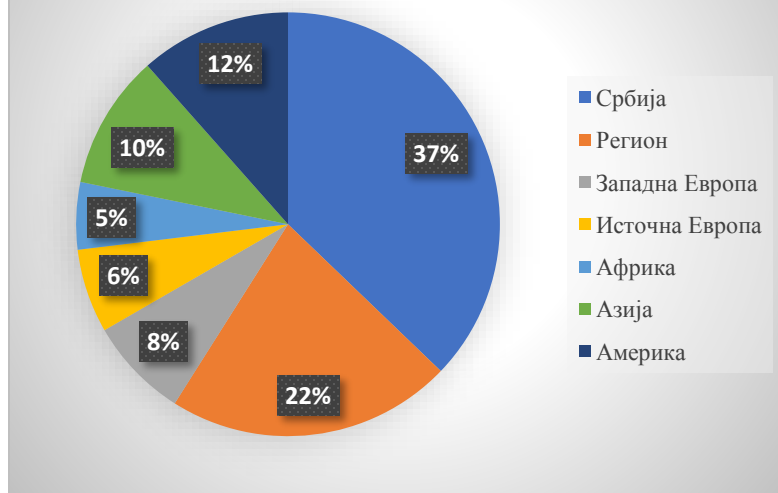
3. Земље на које се текстови односе

Посматрајући извештаје о трговини децом у означеном периоду јасно се закључује да се највећи број њих односи на Републику Србију, на другом месту јесу извештаји о земљама из региона (пре свега Црна Гора, затим Босна и Херцеговина, Македонија, Румунија...), док су на трећем месту текстови које се односе на Америку. Више од половине медијских извештаја се односи на неку другу државу (63%), што код шире јавности ствара предрасуду да су жртве трговине децом углавном странци и да се трговина децом не дешава „сада и овде, већ негде далеко неким другим људима које не познајемо“. Реалност је, међутим, да се трговина децом дешава у највећем броју случајева управо грађанима и грађанкама Републике Србије, „сада и овде“ и да број страних држављана који су у нашој земљи идентификовани као жртве не прелази 5% од укупног броја идентификованих особа.¹⁴² Извештај Стејт департамента о трговини људима, као један од најсвеобухватнијих извора информација о борби против трговине људима коју спроводе владе широм света, а чији је први документ објављен још 2001. године, указао је да је Србија назадовала и да влада није исказала снажније напоре у борби против трговине људима у односу на претходни извештај, узимајући у обзир и потешкоће узроковане пандемијом корона вируса, те да је остала у категорији два¹⁴³, али да је потребно додатно пратити ситуацију. Узимајући у обзир наведено – да се Србија налази на незавидном месту у свету када се ради о трговни људима, а с обзиром да се 37% медијских извештаја односе на Србију, док се више од половине (63%) односе на неку другу државу, закључује се да медијско извештавање о

¹⁴² Преузето 14.08.2022. <http://www.atina.org.rs/sr/deset-predrasuda-o-trgovini-ljudima>

¹⁴³ Државе су рангиране у три категорије, прву, другу и трећу, с тим да друга има и поткатегорију, која подразумева додатно праћење ситуације неке државе у борби против трговине људима.

Графикон 3 - Трговина децом и земље на које се односе медијски извештаји

трговини децом у Србији иде ка путу да се фокус пребаци на лошу ситуацију у другим државама, да би се можда на неки начин „оправдало или прикрило и занемарило“ лоше стање поводом трговине децом у Републици Србији, што свакако није добар тренд, јер шира јавност треба да буде свесна реалне ситуације, како би била упозната са стањем које се тиче

овог проблема у Србији, јер подизање свести може водити ка сузбијању, превенцији и потенцијалним решењима овог глобалног проблема.

4. Компаративна квантитативна анализа

У наставку рада биће упоређени квантитативни подаци статистичких извештаја који се односе на трговину децом у последњој деценији у Републици Србији, са једне стране, и подаци о медијском извештавању у Републици Србији о трговини децом, такође у последњој деценији посматрани на узорку од 100 чланака објављених у различитим штампаним и електронским медијима, разврстани према различитим критеријумима као што су начини експлоатације деце, заступљеност полова у трговини и заступљеност интерне и трговине у иностранству. Оваква анализа врши се с циљем сагледавања колико медијско извештавање у Републици Србији осликава реалну ситуацију која се односи на различите аспекте појаве трговине децом. Статистички подаци коришћени за ову анализу преузети су из годишњих извештаја Центра за заштиту жртава трговине људима за посматрани период.¹⁴⁴

¹⁴⁴ Преузето 11.08.2022. <https://centarzztlj.rs/statisticki-podaci/>

3.1. Трговина децом према начину експлоатације

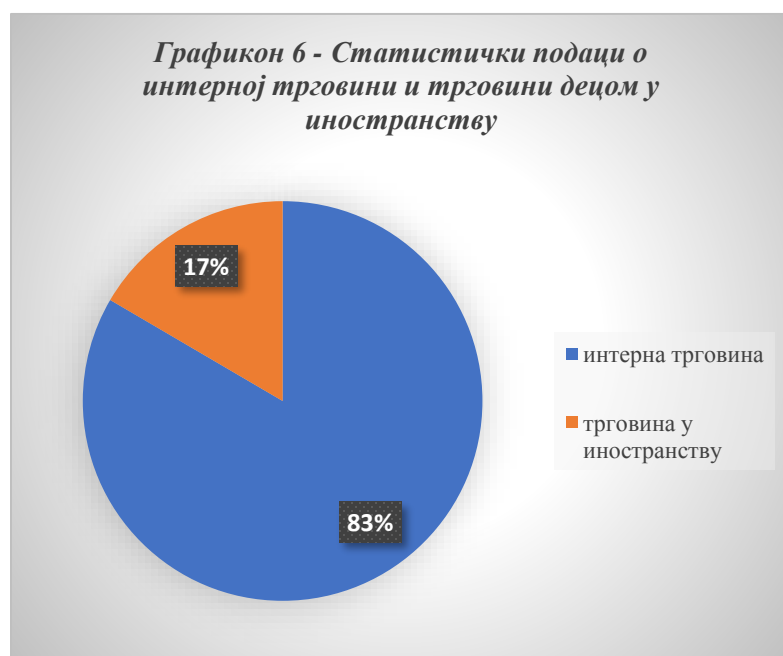
Званични статистички подаци о облику трговине децом према начину експлоатације показују да убедљиво највећи број деце бива сексуално експлоатисан, на другом месту се налази вишеструка експлоатација (која се најчешће састоји од сексуалне експлоатације и неког другог облика), док се на трећем месту налази трговина децом ради принудног склапања брака.

Са друге стране, анализа посматраног узорка медијских извештаја показује да се највећи број извештаја односи на трговину децом ради илегалног усвојења, на другом месту је сексуална експлоатација, док се на трећем месту налази трговина ради принудног склапања брака. Упоређивањем Графикона 4 и Графикона 5 може се извести закључак да медији највише

пажње у извештавању поклањају трговини ради усвојења, вероватно због „популарности“ оваквих прича, врло често уз веома сензационалистичке наслове, иако је званичан податак о броју идентификованих случајева знатно нижи од неких других облика трговине децом. Чињеница је да је тамна бројка овог облика доста висока и да медији треба да подигну свест о овом облику трговине, те да у том светлу велика заступљеност у медијима може постићи позитиван ефекат, међутим, ако се сагледају медијски извештаји о илегалном усвојењу,

закључак је нажалост да је највећи број написан тако да „прода тираж“, а не у светлу борбе, сузбијања или превенције. С друге стране, упоређујући ова два графика, јасно се може закључити да су радна и вишеструка експлоатација неправедно запостављене у медијском извештавању. Закључак који се може извести јесте да се при медијском извештавању о трговини децом „бирају“ они облици трговине који ће бити популарни међу читаоцима и постати сензација, док се реална слика заступљености појединих облика трговине грубо занемарује.

3.2. Интерна трговина и трговина децом у иностранству

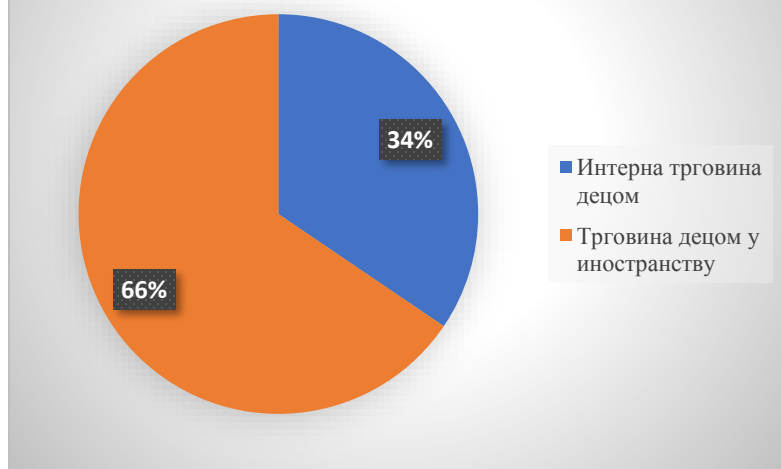
Као што је већ у раду објашњено¹⁴⁵ интерна трговина децом представља ситуације када се домаћи држављани експлоатишу у Србији, док трговина у иностранству представља ситуације када се домаћи држављани регрутују у Србији, али се касније експлоатишу у некој другој држави. На Графикону 6 су приказани статистички подаци о

интерној трговини децом и трговини децом у иностранству и може се закључити да је у највећој мери заступљено интерна трговина децом (83%), док је трговина у иностранству заступљена у значајније мањој мери (свега 17%). Међутим, посматрајући Графикон 7 на коме су представљени подаци о заступљености медијских извештаја о интерној и трговини децом у иностранству међу извештајима који говоре о трговини децом у Србији (види Графикон 3¹⁴⁶), уочава се супротан тренд од онога који одговара званичним статистичким подацима. Наиме, медијски извештаји се чак у 66% случајева односе на трговину децом у иностранству, док у 34% случајева на интерну трговину, што свакако не одговара реалној

¹⁴⁵ Види стр. 46.

¹⁴⁶ Види стр. 50.

Графикон 7 - Подаци о медијском извештавању о интерној трговини и трговини децом у иностранству

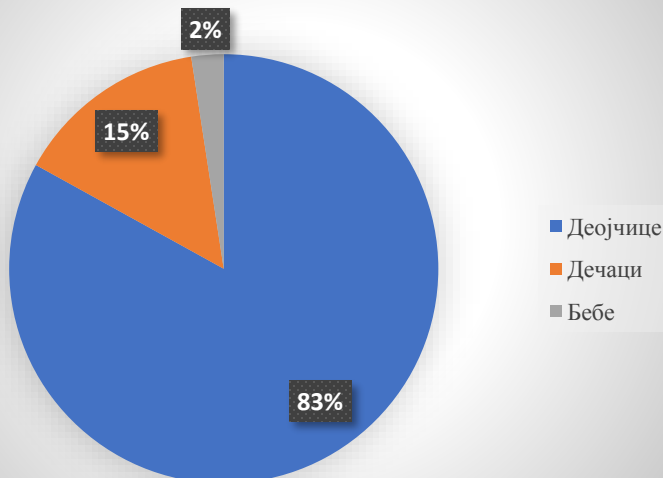
слици овог феномена. Поставља се питање из ког разлога се подаци о медијском извештавању, када се ради о овом параметру посматране појаве, налазе у односу обрнуте пропорционалности у односу на званичне статистичке податке. Могући одговор на ово питање је чињеница да додавање иностраног елемента извештавању ствара већу

сензацију и на тај начин привлачи интересовање шире јавности. Свакако, овакав тренд није позитиван, јер ствара погрешну слику код шире јавности и појачава заблуду да се експлоатација деце ретко дешава у Србији, те прикрива ову тамну бројку. Доводивши у заблуду на овај начин ширу јавност, овакав тренд медијског извештавања смањује пажњу код исте да можда препознају експлоатацију у својој околини, а самим тим и случајеве трговине децом, што даље негативно утиче на неискоришћени потенцијал који медији могу користити да подстакну појединце да препознају ову појаву и охрабре је да је пријаве и на тај начин дају свој допринос у борби против овог глобалног проблема и утичу на његово смањење.

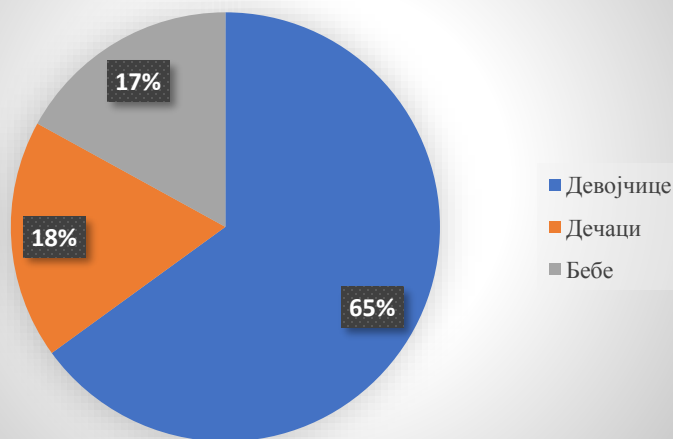
3.3. Трговина девојчицама и трговина дечацима

Графикон 8 - Статистички подаци о полу идентификоване жртве

На Графикону 8 су приказани подаци о полу идентификоване жртве у посматраном периоду и јасно се може закључити да у највећем броју случајева у улози жртве се налазе девојчице (83%), док се дечаци као жртве идентификују у 15% случајева, а 2% представљају идентификовани случајеви трговине бебама ради усвојења. С друге стране, слика медијског извештавања је нешто другачија. Медијски извештаји су у складу са статистичким подацима када се ради о дечацима као идентификованим жртвама, док је приметно мало одступање када се ради о девојчицама као идентификованим жртвама и велико одступање када се ради о идентификованим жртвама бебама. Ово велико одступање може да имплицира неколико

Графикон 9 - Подаци о медијском извештавању према полу жртве

ствари. Пре свега да су овакви текстови привлачнији за ширу јавност, те да више привлаче пажњу и да су из тог разлога несразмерно заступљени у односу на број идентификованих случајева, али и с друге стране да је, уколико су истините чињенице из објављених медијских извештаја, велика тамна бројка када се ради о трговини децом (бебама) ради усвојења, те да је она последица дисбаланса између статистичких и података из медијских извештаја.

ЗАКЉУЧАК

Трговина децом представља глобални проблем који не заобилази ни једну државу. Врло често има транснационални карактер, што нужно имплицира да је за сузбијање овог проблема неопходна добра међународна сарадња. С друге стране, медији, као средство информисања у 21. веку све више јачају и шире свој утицај на формирање слике о битним питањима и проблемима код шире јавности, те поседују огроман утицај, али који са собом носи и велику одговорност.

Основна карактеристика медијског извештавања у Србији о трговини децом јесте недостатак довољно стручног извештавања о трговини децом, које обухвата интервјуе, трибине, јавне дискусионе панеле и ауторске текстове. Квалитетан, стручан медијски прилог је права реткост, а успешан модел за добијање коректног и стручног текста о трговини децом био би најчешће кроз форму интервјуа или другог начина преноса ставова и аргумената стручњака из ове области. Избор добрих саговорника је предуслов за квалитетан, одговоран и етички медијски извештај. Уколико се широј јавности буде понудило више таквих медијских текстова може се очекивати да обиље таквих квалитетних информативно едукативних медијских извештаја доведе до формирања све захтевнијих читаоца који ће се ређе опредељивати за таблоидну и сензационалистичку верзију догађаја. Медијско извештавање треба да тежи што је више могуће уравнотежености, без сензационализма, претеривања, квазинаучних конструкција, квазикриминалистичких спекулација или квазидуховитих приступа оваквом феномену и широко распрострањеном глобалном проблему.

Након анализе медијских извештаја у посматраном периоду и званичних статистичких података о трговини децом у истом периоду, закључак је да медији не преносе широкој јавности реалну слику која се тиче наведене појаве и на тај начин стварају бројне предрасуде, али и заблуде, које имају негативан утицај на свест јавности о овом проблему, и на тај начин пропуштају да буду моћно оружје и средство у борби против овог облика организованог криминалитета. Једна од основних заблуда које стварају медији својим извештајима на тај начин што се извештаји у највећем броју случајева измештају ван граница Србије јесте да су жртве трговине децом странци и да се трговина не дешава сада и овде, већ негде далеко, неким другим људима које не познајемо. Осим тога, медији стварају погрешну слику код шире јавности и када је реч о облицима трговине, на тај начин

што бирају да пишу о оним „атрактивнијим“ случајевима, па тако стварају предрасуду да је сексуална експлоатација једини или најчешћи облик трговине децом, док је радна експлоатација, која је и те како присутна неправедно и немарно запостављена.

Осим наведених карактеристика медијског извештавања у Србији о трговини децом, јасно је уочљив и присутан тренд писања када се нешто догоди и писања о трговини децом као догађају, док се писање о овом феномену занемарује и на тај начин пропушта коришћење медијске моћи и утицаја у светлу превенције.

Да би борба против трговине децом била ефикасна потребно је да широка јавност разуме овај феномен на прави начин. Уколико се не разуме и не третира на прави начин овај феномен и када је условљен заблудама и предрасудама способност нашег реаговања на злочин опада. Зато је важно да медији одговорно извештавају о овој теми и помогну појединцима да боље разумеју, препознају овај проблем, али и охрабре их да постану део борбе против њега, а не да својим извештајима и сензационализмом стварају митове и заблуде.

Уколико медији преузму одговорност и прихвате да своју комуникациону моћ усмере и фокусирају у правцу етичког и одговорног извештавања о трговини децом, можемо очекивати једно снажно оружје и инструмент у борби против овог глобалног проблема и једно охрабрено друштво спремно да се тој борби придружи.

ПОПИС КОРИШЋЕНЕ ЛИТЕРАТУРЕ

- Анђелковић Марија et al, *Трговина људима – приручник за адвокате*, Београд, 2012, АСТРА – Акција против трговине људима;
- Архин Антонела, *Анализа међународних правних инструменета: Конвенција УН против транснационалног организованог криминала и Протоколи против трговине људима и кријумчарења миграната*, *Право – теорија и пракса*, бр. 11-12, Вол. XXVII, 2010, стр. 53-68;
- АСТРА, Индикатори трговине људима; преузето 26.07.2022. <https://www.astra.rs/indikatori-trgovine-ljudima/> ;
- АТИНА – Удружење грађана за борбу против трговине људима и свих облика родно заснованог насиља, *Дечаци – жртве трговине људима се занемарују*; преузето 02.08.2022. <http://www.atina.org.rs/sr/de%C4%8Daci-%C5%BErtve-trgovine-ljudima-se-zanemaruju> ;
- Беширевић Виолета, *Студија о усклађености права Републике Србије са правним тековинама Европске уније у области борбе против трговине људима*, Београд, 2019, АСТРА – Акција против трговине људима;
- Ђукић Анђелија, *Медијско уоквиравање трговине људима*, *Мегатренд ревија*, бр. 1, Вол. 18, 2021, стр. 43-62;
- Жегарац Невенка, Бауцал Александар, Гвозден Угљеша, *Ничија деца – трговина децом у Србији и Црној Гори*, Београд, 2005, ЦЕТИ – Центар за евалуацију, тестирање и истраживање;
- Илић З. Александра, *Медији и криминалитет – криминолошки аспекти*, докторска дисертација, Београд, 2017, Правни факултет Универзитета у Београду;
- Мијалковић Саша, *Видови и облици трговине људима*, *Виктимолошко друштво Србије и „Прометеј“*, број 1, Вол. VIII, 2005, стр. 33-42;
- Мијалковић Саша, *Трговина људима*, Београд, 2005, БеоСинг;
- Милковић Ива, *Трговина људима као најтежи облик кршења људских права*, *Зборник радова Правног факултета у Сплиту*, бр. 4, Вол. LVII, 2020, стр. 1097-1111;
- Мршевић Зорица, *Насиље и ми–Медији о насиљу над женама*, Београд, 2019, Институт друштвених наука;

- Николић-Ристановић Весна, Константиновић-Вилић Слободанка, *Криминологија*, Београд, 2018, Издавачко-графичко предузеће „Прометеј“;
- *Праћење и извештавање о правима детета у Србији по Факултативним протоколима уз Конвенцију о правима детета*, у: Стевановић Ивана (ур.), Београд, 2010, Центар за права детета;
- Радовић Ненад, Трговина женама и децом у циљу сексуалне експлоатације, *НПБ – Београд*, број 3, Вол. XII, стр. 95-112;
- Рељановић Марио, Спречавање експлоатације деце – међународни стандарди и стање у Србији, *Страни правни живот*, 52(2), стр. 87-106;
- Систем за праћење поцећености сајтова Гемиус; преузето: 02.09.2022. <https://rating.gemius.com/rs/overview> ;
- Скакавац Здравко, Симић Татјана, Трговина људима у домаћем законодавству, *Темид*, бр. 4, стр. 23-48;
- Стевановић Ивана, Међународноправна заштита малолетних лица од злостављања и занемаривања, *Зборник Института за криминолошка и социолошка истраживања (ИКСИ)*, број 1-2 (2007), Вол. XXVI, стр. 219-241;
- Стојановић Зоран, *Коментар КЗ, десето допуњено издање*, Београд, 2020, Службени гласник;
- Томић Бобан, *Увод у медије*, Београд, 2012, Чигоја штампа;
- An ECPAT-USA discussion paper about the lack of recognition of the commercial sexual exploitation of boys in the United States (2013);
- Bagheri Alireza, Child organ trafficking: global reality and inadequate international response, *Medicine, Health Care and Philosophy*, no. 6, Vol. 19, 2016, pp. 239-246;
- Bartholet Elizabeth, *Family bonds: Adoption, Infertility, and The new world of child production*, 1999, Beacon Press;
- Brunovskis Anette, Surtees Rebecca, Agency or Illnes – The Conceptualization of Trafficking: Victims’ Choices and Behaviors in the Assistance System, *Gender, Technology and Development*, 2008, pp. 52-76;
- Curtis Ric et al, The Commercial Sexual Exploitation of Children in New York City – Research, Center for Court Innovation, John Jay College of Criminal Justice, Vol. I, 2008;

- Doezema Jo, Who gets to choose? Coercion, consent, and the UN Trafficking Protocol, *Gender & Development*, no. 3, Vol. XX, 2002, pp. 20-27.
- ILO-IPEC, Combating trafficking in children for labour exploitation in West and Central Africa – Synthesis report, Geneva, Switzerland, 2001;
- Mikhail Luis B. Susanne, Child marriage and child prostitution: Two forms of sexual exploitation, *Gender & Development*, no. 1, Vol. 10, 2002, pp. 43-49;
- Moreli N. Maria, Organ trafficking: Legislative proposals to protect minors, *American University International Law Review*, no. 2, Vol. 10, 1995, pp. 917-954;
- Palmer Emma, Trafficked children and child protection systems in the European Union, *European Journal of Social Work*, 2018, pp. 1-11;
- Parsons Jennifer et al, Economic Impacts of Child Marriage: A Review of the Literature, *The Review of Faith & International Affairs*, no. 2, Vol. 13, 2015, pp. 12-22;
- Rodríguez-López Silvia, Telling Victims from Criminals: Human Trafficking for the Purposes of Criminal Exploitation, in: Winterdyk, A. John , Jones, Jackie (eds.), *The Palgrave International Handbook of Human Trafficking - Telling Victims from Criminals: Human Trafficking for the Purposes of Criminal Exploitation*, Springer Nature Switzerland AG 2019, pp. 1-16;
- Warria Ajwang', Forced child marriages as a form of child trafficking, *Children and Youth Services Review*, no. 8, Vol. 79, 2017, pp. 2-18;

ПОПИС ОСТАЛЕ ИСТРАЖИВАЧКЕ ГРАЂЕ

- Декларација основних правних принципа за жртве кривичних дела и злоупотребе моћи (1985);
- Закон о азилу и привременој заштити, „Сл. гласник РС“, бр. 24/2018;
- Закон о електронским комуникацијама, „Сл. гласник РС“, бр. 44/2010, 60/2013 - одлука УС, 62/2014 и 95/2018 - др. закон;
- Закон о забрани дискриминације, „Сл. гласник РС“, бр. 22/2009 и 52/2021;
- Закон о заштитнику грађана, „Сл. гласник РС“, бр. 105/2021;
- Закон о здравственој заштити, „Сл. гласник РС“, бр. 25/2019;
- Закон о здравственом осигурању, „Сл. гласник РС“, бр. 25/2019;

- Закон о изменама и допунама Кривичног закона Републике Србије, „Сл. гласник РС“, бр. 39/2003;
- Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, „Сл. гласник РС“, бр. 85/2005;
- Закон о матичним књигама, „Сл. гласник РС“, бр. 20/2009, 145/2014 и 47/2018;
- Закон о међународној правној помоћи у кривичним стварима, „Сл. гласник РС“, бр. 20/2009;
- Закон о одговорности правних лица за кривична дела, „Сл. гласник РС“, бр. 97/2008;
- Закон о одузимању имовине проистекле из кривичног дела, „Сл. гласник РС“, бр. 32/2013, 94/2016 и 35/2019;
- Закон о организацији и надлежности државних органа за борбу против високотехнолошког криминала, „Сл. гласник РС“, бр. 61/2005 и 104/2009;
- Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције, „Сл. гласник РС“, бр. 94/2016 и 87/2018 - др. закон;
- Закон о основама система образовања и васпитања, „Сл. гласник РС“, бр. 88/2017, 27/2018 - др. закон, 10/2019, 27/2018 - др. закон, 6/2020 и 129/2021;
- Закон о полицији, „Сл. гласник РС“, бр. 6/2016, 24/2018 и 87/2018;
- Закон о програму заштите учесника у кривичном поступку, „Сл. гласник РС“, бр. 85/2005;
- Закон о равноправности полова, „Сл. гласник РС“, бр. 52/2021;
- Закон о раду, „Сл. гласник РС“, бр. 24/2005, 61/2005, 54/2009, 32/2013, 75/2014, 13/2017 - одлука УС, 113/2017 и 95/2018 - аутентично тумачење;
- Закон о републичким административним таксама, „Сл. гласник РС“, бр. 43/2003, 51/2003 - испр., 61/2005, 101/2005 - др. закон, 5/2009, 54/2009, 50/2011, 70/2011 - усклађени дин. изн., 55/2012 - усклађени дин. изн., 93/2012, 47/2013 - усклађени дин. изн., 65/2013 - др. закон, 57/2014 - усклађени дин. изн., 45/2015 - усклађени дин. изн., 83/2015, 112/2015, 50/2016 - усклађени дин. изн., 61/2017 - усклађени дин. изн., 113/2017, 3/2018 - испр., 50/2018 - усклађени дин. изн., 95/2018, 38/2019 - усклађени дин. изн., 86/2019, 90/2019 - испр., 98/2020 - усклађени дин. изн., 144/2020 и 62/2021 - усклађени дин. изн.;
- Закон о социјалној заштити, „Сл. гласник РС“, бр. 24/2011;

- Закон о странцима, „Сл. гласник РС“, бр. 24/2018 и 31/2019;
- Закон о уривљању миграцијама, „Сл. гласник РС“, бр. 107/2012;
- Закон о условима за упућивање запослених на привремени рад у иностранство и њиховој заштити, „Сл. гласник РС“, бр. 91/2015 и 50/2018;
- Закон о Црвеном крсту Србије, „Сл. гласник РС“, бр. 107/2005;
- Законик о кривичном поступку, „Сл. гласник РС“, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021 - одлука УС и 62/2021 - одлука УС;
- Конвенција о правима детета (1989);
- Конвенција о ропству (1926);
- Конвенција Савета Европе о борби против трговине људима (2015);
- Конвенција УН против транснационалног организованог криминала (2000);
- Кривични законик, „Сл. гласник РС“, бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019;
- Међународни пакт о грађанским и политичким правима (1966);
- Породични закон, „Сл. гласник РС“, бр. бр. 18/2005, 72/2011 - др. закон и 6/2015;
- Протокол за превенцију, сузбијање и кажњавање трговине људским бићима, нарочито женама или децом (2000);
- Стратегија превенције и сузбијања трговине људима, посебно женама и децом и заштите жртава 2017-2022, „Сл. гласник РС“, бр. 77/2017;
- Универзална декларација о људским правима (1948);
- Устав Републике Србије, „Сл. гласник РС“, бр. 98/2006 и 115/2021;

ТРГОВИНА ДЕЦОМ У МЕДИЈСКОМ ИЗВЕШТАВАЊУ У СРБИЈИ

САЖЕТАК:

Овај рад се бави питањем везе између једног од најраспрострањенијих облика организованог криминалитета и то када се у улози потенцијалне жртве или жртве налази квалификовано осетљива категорија лица као што су деца – трговине децом с једне стране, и медијима, као инструментом за комуникацију, али и извештавање и стварање слике о појавама и феноменима код широке јавности, с друге стране.

Рад се осврће пре свега на појам трговине децом, и елементе који су потребни да би се идентификовао овај феномен, на појавне облике у односу на начин експлоатације, као битног елемента трговине, али и на међународну и националну регулативу у овој области, уз осврт на све предности и недостатке исте, са сугестијама у ком правцу је могућ њен развој.

На крају, рад уводи појам медија и медијског уоквиравања и у раду ће бити изложени резултати анализе медијских извештаја у Србији о трговини децом, уз анализу садржаја истог и поређење начина и квантитета извештавања према појединим параметрима са званичним статистичким подацима. На тај начин рад ће пружити одговоре на питања да ли медији у Србији одговорно и етички извештавају о једном врло важном питању, као и да ли своју моћ и утицај користе на начин да утичу на сузбијање, превенцију, подизање свести код широке јавности, односно да ли су активно оружје у борби против трговине децом.

Кључне речи: организовани криминалитет, трговина децом, медији, медијски извештаји, експлоатација.

CHILD TRAFFICKING IN MEDIA REPORTING IN SERBIA

SUMMARY:

This paper deals with the issue of the connection between one of the most widespread forms of organized crime, when the role of a potential victim or victim is a qualified sensitive category of persons such as children - child trafficking on the one hand, and the media, as an instrument for communication, but also reporting and creating an image of occurrences and phenomena among the general public, on the other hand.

The paper focuses primarily on the concept of child trafficking, and the elements that are needed to identify this phenomenon, on its forms in relation to the method of exploitation, as an essential element of trafficking, but also on international and national regulations in this area, with reference to all its advantages and disadvantages, with suggestions in which direction its development is possible.

Finally, the paper introduces the notion of media and media framing, and the paper will present the results of the analysis of media reports in Serbia on child trafficking, with an analysis of its content and a comparison of the manner and quantity of reporting according to certain parameters with official statistical data. In this way, the work will provide answers to the questions of whether the media in Serbia responsibly and ethically report on a very important issue, as well as whether they use their power and influence in a way to influence suppression, prevention, and awareness raising among the general public, i.e. to be active weapons in the fight against child trafficking.

Key words: organized crime, child trafficking, media, media reports, exploitation.

БИОГРАФИЈА СТУДЕНТА

Зорица Стојадиновић рођена је 06.06.1998. године у Нишу. Завршила је Гимназију „Светозар Марковић“ у Нишу, друштвено-језички смер 2017. године као носилац Вукове дипломе. Основне студије на Правном факултету у Нишу уписала је школске 2017/2018. године, на коме је дипломирала 20.09.2021. године са просечном оценом 9,83. Школске 2021/2022. године уписала је мастер студије на Правном факултету у Нишу, општи смер, ужа кривичноправна научна област.

Признање Правног факултета у Нишу за најбољег студента на првој години основних академских студија права добила је 2019. године. Као најбоља студенткиња Правног факултета у Нишу у 2020. години добила је Диплому Града Ниша за изузетан успех у току студија. Године 2021. добила је признање Правног факултета у Нишу за најбољег студента на трећој години основних академских студија права. Проглашена је 2022. године за најбољег дипломираног студента Признањем Правног факултета у Нишу.

Од 2019. године добитник је Стипендије за изузетно надарене студенте Министарства науке, просвете и технолошког развоја, а од 2021. године стипендиста је Фонда за младе таленте Републике Србије – „Доситеја“, Министарства омладине и спорта за основне академске и мастер академске студије.

Јануара 2022. године кандидаткиња се уписала у именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Ниш и тренутно обавља приправнички стаж за полагање правосудног испита у адвокатској канцеларији Обрадовић-Барун у Нишу. Говори енглески језик и служи се немачким језиком.

**ИЗЈАВА О ИСТОВЕТНОСТИ
ШТАМПАНОГ И ЕЛЕКТРОНСКОГ ОБЛИКА МАСТЕР РАДА**

Име и презиме аутора мастер рада: Зорица Стојадиновић

Наслов мастер рада: Трговина децом у медијском извештавању у Србији

Ментор: проф. др Миомира Костић

Изјављујем да је електронски облик мастер рада у pdf формату истоветан штампаном облику, који сам предала Правном факултету Универзитета у Нишу.

У Нишу, _____

Потпис аутора

ИЗЈАВА О АУТОРСТВУ И ОДОБРАВАЊУ ОБЈАВЉИВАЊА МАСТЕР РАДА

Изјављујем да је мастер рад, под насловом Трговина децом у медијском извештавању у Србији

пријављен и одбрањен на Правном факултету Универзитета у Нишу:

- резултат сопственог истраживачког рада;
- да овај мастер рад у целини, нити у деловима, нисам пријављивала на другим факултетима, нити универзитетима;
- да нисам повредила ауторска права, нити злоупотребио/ла интелектуалну својину других лица.

Дозвољавам да се овај мастер рад чува у библиотеци и објави на сајту Правног факултета Универзитета у Нишу, са подацима о датуму одбране и комисији пред којом је рад брањен.

Аутор мастер рада: Зорица Стојадиновић

У Нишу, _____

Потпис аутора
